

**Vlada Crne Gore
Kabinet predsjednika
Kancelarija za evropske integracije**

INFORMACIJA

o Finansijskom sporazumu između Evropske komisije, Republike Srbije i Crne Gore za 2018. godinu i Sporazumu o partnerstvu o sprovođenju prioriteta Tehničke podrške u okviru IPA II Programa prekogranične saradnje Srbija – Crna Gora 2014-2020 između operativnih struktura dvije države učesnice, s predlogom sporazuma

Podgorica, decembar 2019. godine

Uvod

Evropska komisija u okviru Instrumenta pretpristupne podrške 2014-2020 (IPA II), između ostalih, pruža podršku i programima prekogranične saradnje u cilju unapređenja dobrosusjedskih odnosa, podsticanja integracije u Uniju i unapređenja društveno-ekonomskog razvoja, kroz zajedničke lokalne i regionalne inicijative. Programi prekogranične saradnje u okviru Ipe II se sprovode kao sastavni dio politike proširenja Evropske unije, te proističu i nadovezuju se na prethodne programe finansirane u okviru perspektive 2007-2013 (IPA I).

Jedan od devet prekograničnih i transnacionalnih programa u kojima Crna Gora učestvuje u finansijskom razdoblju 2014-2020 je IPA Program prekogranične saradnje Srbija – Crna Gora za period 2014-2020 (u daljem tekstu: Program). Ovaj Program je odobren Implementacionom odlukom Komisije C(2014) 9423 od 10. decembra 2014. godine. Usvojeni Program predstavlja strategiju prekogranične saradnje za pogranično područje i utvrđuje, između ostalog, popis prihvatljivih geografskih područja, kontekst prihvatljivog područja, tematske prioritete programa i indikativna budžetska izdvajanja za period od sedam godina.

Program takođe služi kao polazna osnova za usvajanje akcionih programa prekogranične saradnje. Akcioni program za period 2018-2020. godine ima za cilj pružanje podrške za prekograničnu saradnju u oblastima zapošljavanja, mobilnosti radne snage, socijalne i kulturne inkluzije, životne sredine, prilagođavanja klimatskim promjenama i njihovog smanjenja, prevencije i upravljanja rizicima, turizma i kulturnog i prirodnog nasljeđa.

Ovaj Program se sprovodi indirektnim upravljanjem, što znači da sredstvima EU upravlja i projekte ugovara Ministarstvo finansija Republike Srbije.

Sadržaj Programa prekogranične saradnje Srbija – Crna Gora

Opšti cilj Programa je da se doprinese ekonomskom, društvenom i teritorijalnom razvoju programskog područja podsticanjem integracije, zajedničkog razvoja i korišćenja potencijala i mogućnosti kako bi se područje učinilo atraktivnim za život i rad.

Program obuhvata sljedeće tematske prioritete:

- Tematski prioritet 1: Podsticanje zapošljavanja, mobilnosti radne snage i socijalne i kulturne inkluzije s obje strane granice;
- Tematski prioritet 2: Zaštita životne sredine, podsticanje prilagođavanja klimatskim promjenama i njihovog ublažavanja, prevencija i upravljanje rizicima;
- Tematski prioritet 3: Promocija turizma i kulturne i prirodne baštine;
- Tematski prioritet 4: Tehnička podrška.

Programsko područje proteže se preko jugozapadne Srbije i sjevernih i centralnih dijelova Crne Gore. Ono obuhvata 10 opština i gradova u Republici Srbiji koje se nalaze u tri okruga – Zlatiborskom, Moravičkom i Raškom i 14 opština u Crnoj Gori. U Crnoj Gori programom su obuhvaćene teritorije sljedećih opština: Andrijevića, Berane, Bijelo Polje,

Gusinje, Kolašin, Mojkovac, Nikšić, Petnjica, Plav, Pljevlja, Plužine, Rožaje, Šavnik i Žabljak. U Republici Srbiji programom su obuhvaćene teritorije sljedećih gradova i opština: Ivanjica, Kraljevo, Nova Varoš, Novi Pazar, Priboj, Prijepolje, Raška, Sjenica, Tutin i Vrnjačka Banja.

Finansijski sporazum između Evropske komisije, Republike Srbije i Crne Gore za 2018. godinu

U cilju sprovođenja Programa, neophodno je da Evropska komisija, Republika Srbija i Crna Gora zaključe Finansijski sporazum za 2018. godinu, kojim se utvrđuju uslovi pružanja podrške EU, pravila i procedure isplate koja se odnosi na podršku i uslove pod kojima će se upravljati podrškom. Takođe, potpisivanjem ovog Sporazuma se obezbjeđuje izvršavanje svih obaveza koje države korisnice Ipe preuzimaju kako bi ispunile ciljeve koji su predviđeni Programom.

Finansijski sporazum sastoji se od sljedećih dokumenata:

- Posebnih uslova;
- Aneksa I: Akcioni program prekogranične saradnje Srbija – Crna Gora za 2018-2020. godinu
- Aneksa IA: Program prekogranične saradnje Srbija – Crna Gora 2014-2020 u okviru Ipe II;
- Aneksa II: Opšti uslovi;
- Aneksa III: Model Godišnjeg izvještaja za prekograničnu saradnju o implementaciji pomoći u okviru Ipe II u skladu s članom 80 Okvirnog sporazuma;
- Aneksa IIIA: Model godišnjeg izvještaja o implementaciji pomoći u okviru Ipe II u skladu s članom 58 Okvirnog sporazuma;
- Aneksa IV(a): Godišnji finansijski izvještaj - Ukupan budžet;
- Aneksa IV(b): Godišnji finansijski izvještaj - doprinos EU individualnom programu;
- Aneksa IV (c): Godišnji finansijski izvještaj - uprošćeni konsolidovani doprinos EU;
- Aneksa IV (d): Predviđene uplate; i
- Aneksa V: Minimalna specifikacija za računovodstveni sistem zasnovan na uzročnosti prihoda i rashoda.

Sporazum o partnerstvu o sprovođenju prioriteta Tehničke podrške u okviru IPA II Programa prekogranične saradnje Srbija – Crna Gora 2014-2020 između operativnih struktura dvije države učesnice

U cilju efikasnog sprovođenja Programa, predviđena su sredstva za tehničku podršku, što je i povod za potpisivanje Sporazuma o partnerstvu. Sredstva opredijeljena za tehničku podršku koriste se za pružanje podrške radu operativnih struktura Programa i Zajedničkog odbora za nadgledanje, a sve u cilju sprovođenja, nadgledanja i evaluacije programa, kao i optimalnog korišćenja resursa. Takođe, opredijeljenim sredstvima iz ovog prioriteta finansira se rad Zajedničkog tehničkog sekretarijata (ZTS) sa sjedištem u Republici Srbiji (Prijepolje), i Filijale u Crnoj Gori (Bijelo Polje).

Imajući u vidu da je novi Ugovor o bespovratnoj podršci ovom Programu počeo s realizacijom 1. novembra 2019. godine, ugovor su potpisali Delegacija Evropske unije u Republici Srbiji, kao Ugovorno tijelo, i Ministarstvo za evropske integracije Republike Srbije, kao vodeći korisnik. Korisnik tehničke podrške u Crnoj Gori je Kancelarija za evropske integracije. Stoga je neophodno da partneri na projektu (Kancelarija za evropske integracije Vlade Crne Gore i Ministarstvo za evropske integracije Republike Srbije) zaključe Sporazum o partnerstvu u cilju definisanja odgovornosti svakog od partnera u sprovođenju Projekta tehničke podrške.

Sredstva potrebna za realizaciju Programa

Ukupni procijenjeni troškovi za 2018. godinu iznose 1.411.764,00 eura i maksimalni doprinos Unije je određen na 1.200.000,00 eura. Sufinansiranje projekata obezbjeđuju korisnici bespovratnih sredstava, u iznosu od najmanje 15% ukupnih prihvatljivih troškova na nivou projekta.

Ukupan budžet Projekta tehničke podrške, koji traje do 30. aprila 2022. godine, iznosi 360.000,00 eura za obje zemlje, što ujedno i predstavlja doprinos EU. Nije predviđeno sufinansiranje aktivnosti od strane partnera tj. Kancelarije za evropske integracije Vlade Crne Gore i Ministarstva za evropske integracije Republike Srbije.

Ref. Ares(2019)1901417 21/03/2019

FINANSIJSKI SPORAZUM POSEBNI USLOVI

Evropska komisija (u daljem tekstu: **Komisija ili sporazumna strana**) postupajući u ime Evropske unije (u daljem tekstu: **Unija**),

s jedne strane, i

Republike Srbije, koju predstavlja Vlada Republike Srbije, i Crna Gora koju predstavlja Vlada Crne Gore – Kancelarija za evropske integracije, u daljem tekstu zajedno: **države korisnice Ipe II** ili odvojeno kao: **država korisnica Ipe II** ili sporazumna strana

s druge strane,

i zajedno u daljem tekstu: **sporazumne strane**,

SAGLASILE SU SE O SLJEDEĆEM:

Član 1 – Akcioni program

(1) Unija je saglasna da finansira a države korisnice Ipe II su saglasne da prihvate finansiranje alokacije za 2018. godinu sljedećeg Akcionog programa kako je dat u Aneksu I:

Akcioni program prekogranične saradnje Srbija – Crna Gora za 2018, 2019 i 2020. godinu, CRIS 2018/041-416

Ovaj Akcioni program finansira se iz Budžeta Unije u okviru sljedećeg osnovnog akta: Instrument pretpristupne podrške (Ipa II).¹

(2) Ukupni procijenjeni troškovi alokacije za 2018. ovog Programa iznose 1.411.764 eura, dok je maksimalni doprinos Evropske unije ovom Akcionom programu određen na 1.200.000 eura.

Od država korisnica Ipe II ne zahtijevaju se nikakvi finansijski doprinosi.

Član 2 – Period izvršenja i operativni implementacioni period

(1) Period izvršenja ovog Finansijskog sporazuma, kao što je definisano članom 1(1) Aneksa II, određen je na 12 godina od stupanja na snagu ovog Finansijskog

¹Regulativa Evropskog parlamenta i Savjeta (EU) br. 231/2014 od 11. marta 2014. o uspostavljanju Instrumenta pretpristupne podrške (Ipa II), Sl. list L 77, 15.03.2014, str. 11.

sporazuma.

- (2) Trajanje operativnog implementacionog perioda ovog Finansijskog sporazuma, kao što je definisano članom 1(2) Aneksa II, određeno je na 6 godina od stupanja na snagu ovog Finansijskog sporazuma.

Član 3 – Adrese i komunikacija

Sva komunikacija vezana za implementaciju ovog Finansijskog sporazuma je u pisanoj formi, odnosi se izričito na ovaj Akcioni program kao što je navedeno u članu 1(1) i šalje se na sljedeće adrese:

a) za Komisiju:

G-đa Henoveva Ruiz Kalavera
Direktorka za Zapadni Balkan
Evropska komisija
Generalna direkcija za politiku susjedstva i pregovore o proširenju
15, Rue de la Loi, B - 1049 Brussels, Belgium
E-mail: NEAR-D@ec.europa.eu

b) za države korisnice Ipe II:

za Srbiju:

Ministarstvo za evropske integracije
Ministar za evropske integracije
Nacionalni koordinator za Ipu (NIPAK)
Nemanjina 34, Beograd, Srbija
E-mail: kabinet@eu.rs

za Crnu Goru:

G-đa Ivana Glišević Đurović
Zamjenica glavnog pregovarača i
nacionalna IPA koordinatorka
Vlada Crne Gore –
Kancelarija za evropske integracije
Bulevar revolucije 15
81000 Podgorica, Crna Gora
E-mail: ivana.glisevic@gsv.gov.me

Član 4 – Kontaktna osoba za OLAF

Kontaktna osoba korisnice Ipe II sa odgovarajućim ovlašćenjima da sarađuje neposredno s Evropskom kancelarijom za borbu protiv prevara (OLAF) u cilju omogućavanja operativnih aktivnosti OLAF-a biće:

- Gđa Jelena Sedlaček, rukovodilac Grupe za suzbijanje nepravilnosti i prevara u postupanju sa sredstvima EU (AFCOS), Ministarstvo finansija, Kneza Miloša 20, Beograd – jelena.sedlacek@mfin.gov.rs
i
- Gđa Nataša Kovačević, kontaktna osoba za AFCOS / kancelarija AFCOS-a, Ministarstvo finansija Crne Gore, Stanka Dragojevića 2, 81000 Podgorica, Crna Gora, (Tel: +382 20 224 480, Fax: + 382 20 224 450), natasa.kovacevic@mif.gov.me

Član 5 – Okvirni sporazumi

Akcioni program se implementira u skladu s odredbama Okvirnog sporazuma između Evropske komisije i Republike Srbije o pravilima saradnje koja se odnose na implementaciju finansijske pomoći Unije Republici Srbiji u okviru Instrumenta pretpristupne podrške (Ipa II), koji je stupio na snagu 30. decembra 2014, odnosno u skladu s odredbama Okvirnog sporazuma između Evropske komisije i Crne Gore o pravilima saradnje koja se odnose na implementaciju finansijske pomoći Unije Crnoj Gori u okviru Instrumenta pretpristupne podrške (Ipa II), koji je stupio na snagu 4. juna 2015. (u daljem tekstu: Okvirni sporazum(i)).

Ovaj Finansijski sporazum dopunjuje odredbe gore pomenutih Okvirnih sporazuma. U slučaju konflikta između odredaba ovog Finansijskog sporazuma na jednoj strani, i odredaba odgovarajućeg Okvirnog sporazuma na drugoj strani, potonje imaju prednost.

Član 6 – Aneksi

(1) Ovaj Finansijski sporazum sastoji se od:

- (a) ovih Posebnih uslova;
- (b) Aneksa I: Akcioni program prekogranične saradnje Srbija – Crna Gora za 2018, 2019 i 2020. godinu;
- (c) Aneksa IA: IPA Program prekogranične saradnje Srbija – Crna Gora 2014-2020;
- (d) Aneksa II: Opšti uslovi;

(e) Aneksa III: Model Godišnjeg izvještaja za prekograničnu saradnju o implementaciji pomoći u okviru Ipe II, u skladu s članom 80 Okvirnog sporazuma;

(f) Aneksa IIIA: Model godišnjeg izvještaja o implementaciji pomoći u okviru Ipe II u skladu s članom 58 i članom 59(1) Okvirnog sporazuma;

(g) Aneksa IV: Model Finansijskog izvještaja prema članu 59(2) Okvirnog sporazuma;

(h) Aneksa V: Minimalna specifikacija za računovodstveni sistem zasnovan na uzročnosti prihoda i rashoda.

(2) U slučaju konflikta između odredaba Aneksa na jednoj strani i odredaba ovih Posebnih uslova na drugoj strani, potonje imaju prednost. U slučaju konflikta između odredaba Aneksa I i Aneksa IA na jednoj strani i odredaba Aneksa II na drugoj strani, potonje imaju prednost. U slučaju konflikta između odredaba Aneksa I na jednoj strani i odredaba Aneksa IA na drugoj strani, potonje imaju prednost.

(3) Aneks VI sadrži *ad hoc* mjere za povjeravanje zadataka vezanih za izvršenje budžeta u okviru ovog Akcionog programa, pored obaveza države korisnice Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo u pogledu povjeravanja zadataka vezanih za izvršenje budžeta predviđenih ovim Finansijskim sporazumom, a naročito Aneksom II.

Član 7 – Stupanje na snagu

Ovaj Finansijski sporazum stupa na snagu na dan kada ga potpiše posljednja strana, najkasnije 31. decembra 2019.

Ovaj Finansijski sporazum sačinjen je u tri primjerka na engleskom jeziku, pri čemu je jedan predat Komisiji i po jedan svakoj od država korisnica Ipe II.

Za države korisnice Ipe:

Za Srbiju:

G-đa Jadranka Joksimović
Ministarka za evropske integracije
Nacionalni koordinator za Ipu (NIPAK)

Beograd, dana

Za Komisiju:

G-đa Henoveva Ruiz Kalavera
Direktorka za Zapadni Balkan
Generalna direkcija za politiku
susjedstva i pregovore o proširenju

Brisel, dana

Za Crnu Goru:

G-đa Ivana Glišević Đurović
Zamjenica glavog pregovarača i
nacionalna IPA koordinatorka
Vlada Crne Gore –
Kancelarija za evropske integracije

Podgorica, dana

ANEKS 1

SPROVEDBENA ODLUKA KOMISIJE O USVAJANJU AKCIONOG PROGRAMA PREKOGRANIČNE SARADNJE IZMEĐU SRBIJE I CRNE GORE ZA 2018, 2019. I 2020. GODINU

Višegodišnji radni program
Ovaj dokument predstavlja višegodišnji radni program u smislu člana 110(2)
Uredbe (EU, Euratom) 2018/1046

1 IDENTIFIKACIJA

Države korisnice	Srbija i Crna Gora
Oznaka za opredijeljena sredstva u sistemu CRIS/ABAC	IPA/2018/041-416 EUR 1.200.000,00 22.020401
Udio Unije	IPA/2019/041-417 EUR 1.200.000,00 22.020401
Budžetska linija	IPA/2020/041-418 EUR 1.080.000,00 22.020401
Način upravljanja	Indirektno upravljanje od strane Republike Srbije
Odgovorne strukture	Operativna struktura odgovorna za izvršavanje operacija je: Kancelarija za evropske integracije Srbije – Sektor za prekogranične i transnacionalne programe Ugovorno tijelo je Direktorat za ugovaranje i finansiranje projekata koje finansira EU (CFCU) u Ministarstvu finansija Partnerska operativna struktura u Crnoj Gori je: Kancelarija za evropske integracije
Krajnji rok za sklapanje <u>finansijskih sporazuma</u> sa državama korisnicama Ipe II (tripartitni)	Za opredijeljena budžetska sredstva za 2018. godinu najkasnije do 31. decembra 2019. godine Za opredijeljena budžetska sredstva za 2019. godinu najkasnije do 31. decembra 2020. godine Za opredijeljena budžetska sredstva za 2020. godinu najkasnije do 31. decembra 2021. godine
Krajnji rok za sklapanje <u>ugovora o nabavci i dodjeli bespovratnih sredstava</u>	3 godine od dana sklapanja Finansijskog sporazuma (kada ga posljednja strana potpiše) uz izuzetak slučajeva navedenih u članu 189 stav 2 Finansijske regulative
Krajnji rok za operativnu implementaciju	6 godina od dana sklapanja Finansijskog sporazuma (kada ga posljednja strana potpiše)
Krajnji rok za sprovođenje Finansijskog sporazuma (datum do kojeg se sredstva opredijeljena za ovaj program povlače i program zatvara) nakon usvajanja završnih računa	12 godina od dana sklapanja Finansijskog sporazuma (kada ga posljednja strana potpiše)

2 OPIS AKCIONOG PROGRAMA

2.1 PREGLED PROGRAMA PREKOGRANIČNE SARADNJE ZA PERIOD 2014-2020. GODINE

Program prekogranične saradnje između Srbije i Crne Gore za period 2014-2020. godine odobren je Sprovedbenom odlukom Komisije C(2014) 9423 od 10. decembra 2014. godine. Usvojeni Program za period 2014-2020. godine predstavlja strategiju prekogranične saradnje za pogranično područje i utvrđuje, između ostalih stvari, popis prihvatljivih geografskih područja, kontekst prihvatljivog područja, tematske prioritete programa i indikativna budžetska izdvajanja za period od 7 godina.

Programi prekogranične saradnje za period 2014-2020. godine takođe služe kao referenca za usvajanje akcionih programa prekogranične saradnje. Akcioni program prekogranične saradnje za period 2018- 2020. godine ima za cilj pružanje pomoći za prekograničnu saradnju u okviru tematskih područja utvrđenih u programu za period 2014-2020. godine (kao što je navedeno u odjeljku 2.2).

Evropska komisija je 6. februara 2018. godine usvojila Komunikaciju "Kredibilna perspektiva proširenja i jačanje angažmana Evropske unije na Zapadnom Balkanu"¹. Cilj ove Komunikacije je da generiše obnovljeni zamah reformi na zapadnom Balkanu i da obezbijedi značajno unaprijeđen angažman Evropske unije kako bi se bolje podržale njihove pripreme na evropskom putu. Komunikacija postavlja nove strateške orijentacije, posebno u pogledu implementacije šest vodećih inicijativa (tj. jačanje podrške vladavini prava, jačanje angažmana u oblasti sigurnosti i migracija, podrška društveno-ekonomskom razvoju, povećanje povezanosti, implementacija digitalne agende za zapadni Balkan, i podržavanje pomirenja i dobrosusjedskih odnosa).

Konkretno, prekogranična saradnja je ključno sredstvo za podsticanje pomirenja i suočavanje sa nasljeđem prošlosti na Zapadnom Balkanu, u skladu sa vodećom inicijativom broj 6 (podrška pomirenju i dobrosusjedskim odnosima) i održivom lokalnom razvoju, u skladu sa vodećom inicijativom broj 3 (podrška društveno-ekonomskom razvoju).

Spisak prihvatljivih geografskih područja

U Crnoj Gori prihvatljiva su sljedeća područja: Andrijevica, Berane, Bijelo Polje, Gusinje, Kolašin, Mojkovac, Nikšić, Petnjica, Plav, Pljevlja, Plužine, Rožaje, Šavnik i Žabljak.

U Srbiji prihvatljiva su sljedeća područja: Nova Varoš, Priboj, Prijepolje, Sjenica (Zlatiborski okrug), Kraljevo, Novi Pazar, Raška, Tutin, Vrnjačka Banja (Raški okrug) i Ivanjica (Moravički okrug).

Kontekst prihvatljivog područja za prekograničnu saradnju

Analiza situacije koja je obavljena u sklopu priprema ovog programa ukazala je na sljedeće ključne izazove i mogućnosti koje će biti obuhvaćene i koje će se podržati kroz prekograničnu saradnju. Konkretno, Program posebno predviđa:

¹ COM (2018) 65 final, 6.2.2018.

Povećanje zapošljivosti i otvaranje održivih radnih mjesta

Otvaranje održivih radnih mjesta je glavni ekonomski i socijalni izazov za programsko područje. Najosjetljivija grupa su mladi. Nezaposlenost među mladima je uzrokovana neusklađenošću između obrazovanja i potreba na tržištu rada, velikim brojem mladih ljudi bez kvalifikacija, nedostatkom radnih mjesta uopšteno i velikim udiom sive ekonomije.

Zaštita životne sredine

Djelotvorno upravljanje otpadom i tretman otpadnih voda ključni su izazovi u oblasti životne sredine. Otpad koji proizvodi stanovništvo koje živi na selu i u malim naseljima se velikim dijelom ne sakuplja zbog nedostatka službi koje se time bave i odlaže se na nelegalnim deponijama. Zagađenje vode je takođe prijetnja ovom području. Ispuštanje komunalnih i industrijskih otpadnih voda u prirodne tokove se obavlja skoro bez ikakvog tretmana. Dodatni problem predstavlja nedostatak prethodnog tretmana industrijskih voda koje se ispuštaju u javne kanalizacione sisteme i mali broj stambenih objekata priključenih na kanalizaciju.

Programska teritorija obuhvata područja koja su izložena riziku od poplava, požara, zemljotresa i odrona. Rizik od požara je posebno veliki duž granice. Zajednička prevencija rizika i mjere ublažavanja su od strateške važnosti, posebno imajući u vidu nedavne katastrofe (poplave, požare).

Valorizacija prirodnih i kulturnih vrijednosti programskog područja

Programsko područje ima dobro očuvanu životnu sredinu i značajnu površinu pod zaštitom. Prihvatljiva područja obuhvataju četiri nacionalna parka, koji predstavljaju značajne vrijednosti za razvoj održivog turizma i imaju potencijal da poboljšaju prihod ljudi koji žive u njima i njihovoj okolini.

Programsko područje je takođe jedno od kulturno najraznovrsnijih područja u balkanskom regionu. Poznato je po svom kulturnom nasljeđu od nacionalnog i internacionalnog značaja. Poznato je po važnim manastirima, crkvama i džamijama. Pristup kulturnoj ponudi u prihvatljivom području varira posebno s obzirom na urbanu i ruralnu sredinu. Uopšteno posmatrano, pokrivenost područja bibliotekama je dobra, dok su pozorišta ili koncertne hale rijetko u ponudi. Svaka opština je poznata po određenom kulturnom dešavanju ili festivalu. Preko 100 dešavanja organizuje se u području svake godine.

Na osnovu gore datih rezultata analize, tematski prioriteti i definicija programske strategije rukovode se sljedećim načelima:

- Promovisanje integracije programskog područja;
- Nadovezivanje na prednosti i potencijale radi iskorišćavanja najznačajnijih mogućnosti;
- Ublažavanje najznačajnijih slabosti i svođenje opasnosti na minimum;
- Stvaranje sinergija i dodatne vrijednosti u rješavanju opštih potreba i izazova putem prekogranične saradnje;

- Nadovezivanje na ciljeve i akcije koje su uspostavile dvije makroregionalne strategije gdje su i Srbija i Crna Gora članice: Strategija EU za Dunavski region i Strategija EU za Jadransko-jonski region;
- Poštovanje specifičnosti u okviru programskog područja;
- Promovisanje održivog, inovativnog i inkluzivnog razvoja regiona koji ima za cilj bolji kvalitet života ljudi;
- Dopunjavanje nacionalnih, EU i drugih donatorskih programa; i,
- Nadovezivanje na prošlo iskustvo i težnja ka poboljšanju djelotvornosti partnerstava, izvodljivosti sprovođenja i kvaliteta i održivosti rezultata.

Pregled prethodnog i tekućeg iskustva u prekograničnoj saradnji i naučene lekcije

Srbija i Crna Gora su imale korist od Programa prekogranične saradnje u okviru Ipe I u ukupnom iznosu od 8,4 miliona eura u periodu od 2007. do 2013. godine. Evaluacije i revizije su obavljene, kao i aktivnosti praćenja. Ključne preporuke iz periodičnih evaluacija i revizija programa prekogranične saradnje za period 2007-2013. godine uzete su u obzir pri izradi ovog programa. Stoga su programi prekogranične saradnje za period 2014-2020. godine više fokusirani u pogledu broja obuhvaćenih tematskih prioriteta i geografske prihvatljivosti, što će doprinijeti postizanju boljih rezultata i većeg uticaja. Uz to, sprovođenje programa prekogranične saradnje je pojednostavljeno najviše time što postoji jedno ugovorno tijelo i jedan finansijski iznos po programu.

Ključne naučene lekcije su takođe identifikovane konačnom procjenom Ipa programa prekogranične saradnje 2007-2013 koja je sprovedena između 2016. i 2017. godine. Naučene lekcije i preporuke su diskutovane sa zainteresovanim stranama u okvirima prekogranične saradnje na Zapadnom Balkanu, te su identifikovane mjere za kratkoročno i srednjeročno praćenje, kako za tekuće programe prekogranične saradnje od 2014. do 2020. godine, tako i za buduće programe prekogranične saradnje od 2021 do 2027. godine.

Glavne preporuke u vezi sa svim programima prekogranične saradnje na nivou Zapadnog Balkana uključuju:

- Glavni cilj promovisanja dobrosusjedskih odnosa treba jasno odražavati u projektima prekogranične saradnje;
- Pozivi za podnošenje predloga projekata trebali bi biti više fokusirani na nekoliko prioriteta pitanja koja imaju visok prekogranični karakter;
- Logika intervencija programa i sistema izvještavanja i monitoringa mora biti poboljšana jer nisu strukturirani tako da postavljaju jasnu osnovu za mjerenje rezultata na regionalnom nivou;
- Postoji potreba za kontinuiranim aktivnostima na izgradnji kapaciteta osoblja operativnih struktura i zajedničkih tehničkih sekretarijata / filijala; i
- Postoji potreba za poboljšanjem sinergije sa drugim politikama i donatorima, kapitalizacijom i razmjenom iskustava sa drugim programima prekogranične saradnje (npr. programi prekogranične saradnje sa državama članicama i programi prekogranične saradnje u okviru Instrumenta za evropsko susjedstvo).

Odgovorne strukture na nacionalnom nivou za implementaciju ovog prekograničnog programa pod indirektnim načinom upravljanja stekle su iskustvo tokom izvršenja prve

četiri godine tekućeg finansijskog perioda od 2014. do 2020. godine. Za očekivati je da će se ovaj proces nastaviti sa povećanjem efikasnosti u upravljanju pozivima za podnošenje prijedloga i ugovora o bespovratnim sredstvima pod indirektnim upravljanjem. Pored toga, indirektno upravljanje sredstvima vođeno od strane Srbije u bliskom partnerstvu sa Crnom Gorom ima snažan stimulans za jačanje regionalne saradnje i povjerenja.

2.2 OPIS I SPROVOĐENJE AKCIJA

Akcija 1	Operacije prekogranične saradnje	3.480.000 eura
-----------------	---	-----------------------

Smatra se da predviđena pomoć Srbiji i Crnoj Gori usklađena sa uslovima i procedurama utvrđenim restriktivnim mjerama usvojenim u skladu sa članom 215 UFEU².

(1) Opis akcije, cilja, očekivani rezultati

Opis akcije: Prekogranična saradnja u pograničnom području u oblastima zapošljavanja, mobilnosti radne snage i socijalne i kulturne inkluzije; zaštite životne sredine, prilagođavanja klimatskim promjenama i njihovog smanjenja, prevencije i upravljanja rizicima; turizma i kulturnog i prirodnog nasljeđa.

Cilj: Socio-ekonomski razvoj i jačanje dobrosusjedskih odnosa u prekograničnom području kroz sprovođenje operacija prekogranične saradnje koje imaju za cilj:

- promovisanje zapošljavanja, mobilnosti radne snage i socijalne i kulturne inkluzije s obje strane granice kroz, između ostalog: objedinjavanje prekograničnih tržišta rada, uključujući prekograničnu mobilnost; zajedničke inicijative lokalnog zapošljavanja; usluge informisanja i savjetodavne usluge i zajedničke obuke; rodnu ravnopravnost; jednake mogućnosti; integraciju imigrantskih zajednica i ugroženih grupa; ulaganje u javne službe za zapošljavanje; i podršku ulaganjima u javno zdravstvo i socijalne službe.
- zaštitu životne sredine i promovisanje prilagođavanja klimatskim promjenama i njihovog smanjenja, prevenciju i upravljanje rizicima kroz, između ostalog: zajedničke akcije za zaštitu životne sredine; promovisanje održive upotrebe prirodnih resursa, efikasnost resursa, obnovljive energetske izvore i prelazak na bezbjednu i održivu ekonomiju sa niskim nivoom emisije gasova sa efektom staklene bašte; promovisanje ulaganja za rješavanje posebnih rizika, obezbjeđivanje otpornosti na nepogode i razvoj sistema upravljanja u slučaju nepogoda i pripravnosti u hitnim situacijama.
- podsticaj turizma i kulturnog i prirodnog nasljeđa.

Gdje je to primjenjivo, uzimaju se u obzir akcije povezane sa gore pomenutim ciljevima koje su razvijene u Akcionom planu Jadransko-jonske makroregionalne strategije³ i Strategije EU za Dunavski region⁴ u kojima obje zemlje učestvuju.

² https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/8442/consolidated-list-sanctions_en

³ Komunikacija u vezi sa Strategijom Evropske unije za Jadransko – jonsku regiju - 17.06.2014 - COM(2014) 357 final

⁴ Komunikacija koja se odnosi na Strategiju Evropske unije za Dunavski region – 08.12.2010 COM(2010) 715 final

Očekivani rezultati:

Zaposlenost, mobilnost radne snage i socijalna i kulturološka inkluzija:

- Unaprijeđeno znanje, vještine i sposobnost, i radno iskustvo nezaposlenih i zaposlenih lica kako bi se bolje prilagodili potrebama na tržištu rada i iskoristili potencijal za zaposlenje u perspektivnim sektorima;
- Povećani pristup socijalnim i kulturnim uslugama za ugrožene /isključene grupe.

Životna sredina, prilagođavanje klimatskim promjenama i njihovo smanjenje, prevencija i upravljanje rizicima

- Unaprijeđeni kapaciteti opština i javnih komunalnih preduzeća za djelotvorno i efikasno upravljanje otpadom i tretman otpadnih voda; i,
- Bolja svijest stanovnika i industrije o važnosti očuvanja životne sredine i prirode;
- Povećani kapaciteti za zajedničko upravljanje prirodnim resursima; i,
- Veći nivo spremnosti za reagovanje u vanrednim situacijama i zajedničko upravljanje rizicima

Turizam i kulturno i prirodno nasljeđe

- Zajedničke turističke ponude i proizvodi povećani kroz valorizaciju prirodnih i kulturnih potencijala; i,
- Dopunski proizvodi i usluge razvijeni kroz dopunjene, unaprijeđene i raznovrsne turističke ponude.

Ciljevi i očekivani rezultati će se postići tokom perioda implementacije ovog Programa, od 2014. do 2020. godine. Akcioni Program prekogranične saradnje za period od 2018. do 2020. će doprinijeti postizanju opštih ciljeva i očekivanih rezultata definisanih programom prekogranične saradnje za period 2014-2020. Za dodatne detalje vidjeti odjeljak 3.2 Programa prekogranične saradnje za period 2014-2020 (Aneks 2 Sprovedbene odluke Komisije C(2014) 9423 od 10. decembra 2014. godine).

(2) Pretpostavke i uslovi

Kao neophodni uslov za djelotvorno upravljanje programom, zemlje učesnice osnivaju Zajednički odbor za nadgledanje i obezbjeđuju odgovarajuće i funkcionalne kancelarije i osoblje za Zajednički tehnički sekretarijat (koji će biti osnovan u skladu sa posebnom Odlukom o finansiranju) i Filijalu, u slučaju da ista bude otvorena. Do sada su korisnici ispunili ovaj uslov osiguravajući nesmetan rad Zajedničkog tehničkog sekretarijata u Prijepolju (Srbija) i Filijali u Bijelom Polju (Crna Gora). Ove strukture se u potpunosti finansiraju iz mjere podrške za tehničku pomoć za programe prekogranične saradnje između korisnika IPA II u okviru Instrumenta pretpristupne podrške (IPA II) za 2014. godinu C(2014) 37629.

Evropska komisija je programirala dalju finansijsku podršku za nastavak pružanja podrške Zajedničkom tehničkom sekretarijatu i Filijali od 2019. godine. S tim u vezi će se uspostaviti novi aranžmani sa korisnicima koji moraju osigurati da se uslovi iz ovog paragrafa i dalje poštuju.

Pod indirektnim upravljanjem, zemlje učesnice će zaključiti, tokom čitavog trajanja programa, Bilateralni sporazum kojim se utvrđuju njihove odgovarajuće odgovornosti za sprovođenje Programa. Ovaj Bilateralni sporazum je zaključen između dvije zemlje učesnice i ostaće važeći tokom cijelog perioda sprovođenja Programa.

Nepoštovanje gore datih zahtjeva može dovesti do povraćaja sredstava iz ovog Programa i/ili preusmjeravanja budućeg finansiranja.

(3) Implementacioni modaliteti

(3) (a) Indirektno upravljanje sa Srbijom

Opis povjerenih zadataka

Operativne strukture u Srbiji i Crnoj Gori zajedno su pripremile Program prekogranične saradnje za period od 2014. do 2020. godine i dogovorile se o neophodnim aranžmanima za upravljanje i sprovođenje programa uključujući i uspostavljanje sistema za praćenje sprovođenja.

Operativna struktura Srbije će organizovati postupke nabavke i dodjele bespovratnih sredstava u odabranim tematskim prioritetima programa. Kada je riječ o pozivima za dostavljanje prijedloga, povjereni zadaci obuhvataju izradu uputstava za podnosioc, objavljivanje poziva, izbor korisnika bespovratnih sredstava i potpisivanje ugovora o bespovratnim sredstvima. Povjereni zadaci takođe uključuju aktivnosti vezane za sprovođenje i finansijsko upravljanje programima kao što je praćenje, evaluacija, plaćanja, povraćaj sredstava, provjera troškova, obezbjeđivanje interne revizije, izvještavanje o nepravilnostima i uspostavljanje prikladnih mjera za suzbijanje prevare.

Opis poziva za dostavljanje predloga projekata

Dodjela bespovratnih sredstava – Poziv za dostavljanje predloga: 3.480.000 eura

a) Osnovni kriterijumi prihvatljivosti:

Spisak prihvatljivih akcija (aktivnosti) je dat u odjeljku 3.2 Aneksa 2 Odluke Komisije C(2014) 9423 od 10. decembra 2014. Sljedeći spisak predstavlja sažet pregled koji naglašava prihvatljive akcije/operacije: obuke i izgradnju kapaciteta (uključujući aktivnosti usmjerene na digitalno opismenjavanje, aktivnosti koje obuhvataju uspostavljanje međuljudskih kontakata, podršku obrazovanju, unapređenje ustanova za zdravstvenu njegu i socijalnih službi, tehničku saradnju i razvoj sistema za razmjenu podataka, aktivnosti zajedničkog upravljanja rizicima itd. Dodatno, u kontekstu sprovođenja Programa, prednost se može dati akcijama vezanim za Strategiju Evropske unije za Jadransko – jonsku regiju COM(2014) 357 i Strategiju Evropske unije za Dunavski region COM(2010) 715, u kojima obje zemlje učestvuju.

Korisnici moraju biti pravni subjekti i osnovani u državi korisnici sredstava iz Ipe II koja učestvuje u programu prekogranične saradnje.

Potencijalni korisnici mogu biti: lokalni organi vlasti, pravna lica kojima upravljaju lokalni organi vlasti, udruženja opština, razvojne agencije, organizacije za podršku lokalnim preduzećima, ekonomski faktori kao što su mala i srednja preduzeća, turističke i kulturne organizacije, nevladine organizacije, državni i privatni organi koji pružaju podršku radnoj snazi, institucije za stručno i tehničko obrazovanje, organi i organizacije za zaštitu prirode, državni organi odgovorni za upravljanje vodama, službe za vanredne situacije/požare, škole, fakulteti, univerziteti i centri za istraživanja uključujući institucije za stručno i tehničko obrazovanje.

b) Osnovni kriterijumi za izbor su finansijski i operativni kapacitet podnosioca.

- c) Osnovni kriterijumi za dodjelu su značaj, djelotvornost i izvodljivost, održivost i isplativost akcije.
- d) Maksimalni iznos sufinansiranja od strane Evropske unije za bespovratna sredstva u okviru poziva je 85% prihvatljivih troškova projekta.
- e) Indikativni iznos poziva (ili više njih): 3.480.000 eura.

Odgovorne strukture mogu odlučiti da objave više od jednog poziva za dostavljanje predloga projekata. Svaki poziv za dostavljanje predloga imaće iste ciljeve, rezultate, kao i osnovne kriterijume za prihvatljivost, izbor i dodjelu kako je gore opisano. Svaki ugovor o dodjeli bespovratnih sredstava biće finansiran iz jedne budžetske obaveze.

Odgovorne strukture mogu odlučiti da objave poziv za podnošenje prijedloga koji će uključivati dodjelu 2018. i / ili 2019. i / ili 2020. godinu. Oni također mogu odlučiti da objave poziv koji će uključivati prethodne ili naredne budžetske alokacije.

Indikativni datum za objavljivanje poziva (ili više njih) za dostavljanje predloga: četvrti kvartal 2018. godine za alokaciju za 2018. godinu; četvrti kvartal 2020. godine za alokacije za 2019. i 2020. godinu.

3 BUDŽET

2018				2019				2020				Odluka o ukupnom finansiranju
	Udio Unije*	Korisnica/e bespovratnih sredstava Sufinansiranje**	Ukupni troškovi		Udio Unije	Korisnica/e bespovratnih sredstava Sufinansiranje	Ukupni troškovi		Udio Unije	Korisnica bespovratnih sredstava Sufinansiranje	Ukupni troškovi	
Operacije prekogranične saradnje	1.200.000	211.764	1.411.764	Operacije prekogranične saradnje	1.200.000	211.764	1.411.764	Operacije prekogranične saradnje	1.080.000	190.588	1.270.588	3.480.000
u %	85 %	15 %	100 %		85 %	15 %	100 %		85 %	15 %	100 %	
UKUPNO 2018	1.200.000	211.764	1.411.764	UKUPNO 2019	1.200.000	211.764	1.411.764	UKUPNO 2020	1.080.000	190.588	1.270.588	3.480.000

* Sufinansiranje od strane Unije je obračunato u odnosu na prihvatljive troškove, koji su zasnovani na ukupnim prihvatljivim troškovima uključujući javne i privatne troškove. Iznos sufinansiranja od strane Unije na nivou svakog tematskog prioriteta ne može biti manja od 20% niti veća od 85% prihvatljivih troškova.

**Sufinansiranje tematskih prioriteta će obezbijediti korisnici bespovratnih sredstava. Korisnici bespovratnih sredstava moraju obezbijediti udio od najmanje 15% ukupnih prihvatljivih troškova projekta.

4 ORGANIZOVANJE PRAĆENJA UČINKA

Kao dio okvira za mjerenje učinka, Komisija prati i ocjenjuje napredak ka ostvarivanju posebnih ciljeva koji su propisani u Regulativi o Ipi II na osnovu unaprijed utvrđenih, jasnih, transparentnih i mjerljivih pokazatelja. Izvještaji o napretku iz člana 4 Regulative o Ipi II uzimaju se kao osnov za ocjenu rezultata podrške u okviru Ipe II.

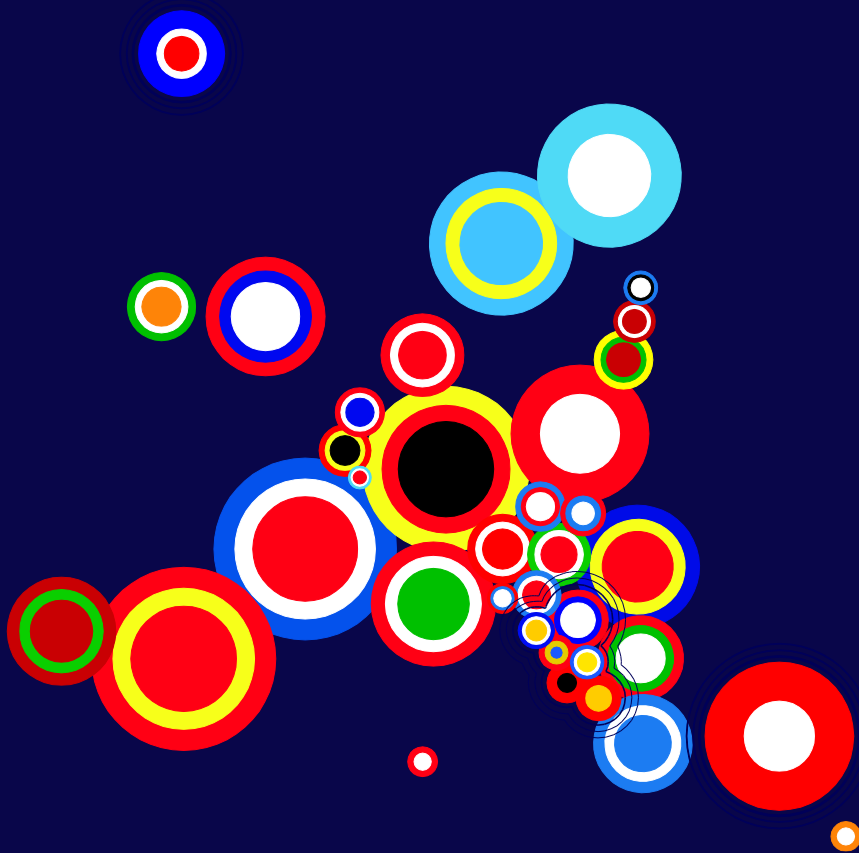
Komisija će prikupiti podatke o učinku (indikatore procesa, rezultata i ishoda) iz svih izvora, koji će biti objedinjeni i analizirani radi praćenja napretka u odnosu na ciljeve i ključne tačke utvrđene za svaku akciju iz ovog Programa, kao i Strateški dokument za datu državu.

Nacionalni koordinatori za Ipu će prikupljati informacije o učinku akcija i programa (indikatore procesa, rezultata i ishoda) i koordinirati prikupljanje i izradu indikatora koji dolaze iz nacionalnih izvora.

Ukupni napredak će se pratiti na sljedeće načine: a) sistemom praćenja usmjerenog na rezultate (ROM); b) sopstvenim praćenjem od strane država korisnica Ipe II; c) vlastitim praćenjem koje vrše Delegacije EU; d) zajedničkim praćenjem od strane Generalnog direktorata za susjedsku politiku i proširenje i država korisnica Ipe II, pri čemu usklađenost, dosljednost, djelotvornost, efikasnost i koordinaciju u sprovođenju finansijske podrške redovno prati Odbor za praćenje Ipe II, uz podršku Zajedničkog odbora za nadgledanje koji će obezbijediti postupak praćenja na nivou Programa.

ANEKS Ia
INSTRUMENT PRETPRISTUPNE PODRŠKE
ZA PERIOD 2014-2020.

PROGRAM PREKOGRANIČNE SARADNJE U OKVIRU IPE
SRBIJA – CRNA GORA
USVOJEN 10. DECEMBRA 2014. GODINE

SADRŽAJ

INSTRUMENT PRETPRISTUPNE PODRŠKE	1
2014-2020.	1
ODJELJAK 1: REZIME PROGRAMA	6
1.1 REZIME PROGRAMA	6
1.2 PRIPREMA PROGRAMA I UKLJUČENOST PARTNERA	8
ODJELJAK 2: PROGRAMSKO PODRUČJE	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
2.1 SITUACIONA ANALIZA	11
2.2 KLJUČNI NALAZI	14
ODJELJAK 3: PROGRAMSKA STRATEGIJA	17
3.1 OBRAZLOŽENJE - OPRAVDANOST IZABRANE STRATEGIJE INTERVENCIJE	17
3.2 OPIS PROGRAMSKIH PRIORITETA	20
3.3 HORIZONTALNA I PITANJA OD ZAJEDNIČKOG INTERESA	39
ODJELJAK 4: FINANSIJSKI PLAN	41
ODJELJAK 5: ODREDBE O SPROVOĐENJU	42
LISTA ANEKSA	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
ANEKS 1: Opis i analize programskog područja	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
Situaciona i SWOT analiza	Error! Bookmark not defined.

Naziv programa	Program prekogranične saradnje između Srbije i Crne Gore za period 2014-2020. godine
Programsko područje	Srbija: opštine Nova Varoš, Priboj, Prijepolje, Sjenica u <i>Zlatiborskom okrugu</i> ; opštine Vrnjačka Banja, Kraljevo, Novi Pazar, Raška, Tutin u <i>Raškom okrugu</i> ; i opština Ivanjica u <i>Moravičkom okrugu</i> . Crna Gora: opštine Andrijevica, Berane, Bijelo Polje, Gusinje, Kolašin, Mojkovac, Nikšić, Petnjica, Plav, Pljevlja, Plužine, Rožaje, Šavnik, Žabljak.
Opšti cilj programa	Opšti cilj programa je da se doprinese ekonomskom, društvenom i teritorijalnom razvoju programskog područja podsticanjem integracije, zajedničkog razvoja i korišćenja potencijala i mogućnosti kako bi se područje učinilo atraktivnim za život i rad.
Tematski prioriteti programa	TP 1: Podsticanje zapošljavanja, mobilnosti radne snage i socijalne i kulturne inkluzije s obje strane granice TP 2: Zaštita životne sredine, podsticanje prilagođavanja klimatskim promjenama i njihovog smanjenja, prevencija i upravljanje rizicima TP 3: Promocija turizma i kulturnog i prirodnog naslijeđa P 4: Tehnička podrška
Posebni ciljevi programa	TP 1: Podsticanje zapošljavanja, mobilnosti radne snage i socijalne i kulturne inkluzije s obje strane granice 1.1 Povećanje zapošljivosti i mogućnosti za zapošljavanje 1.2 Jačanje socijalne i kulturne inkluzije TP 2: Zaštita životne sredine, podsticanje prilagođavanja klimatskim promjenama i njihovog smanjenja, prevencija i upravljanje rizicima 2.1. Unapređenje upravljanja otpadom i tretmana otpadnih voda 2.2. Zaštita prirodnih resursa TP 3: Promocija turizma i kulturnog i prirodnog naslijeđa 3.1. Unapređenje kapaciteta za korišćenje turističkih potencijala P 4: Tehnička podrška 4.1 Obezbjedenje efektivnog, efikasnog, transparentnog i pravovremenog sprovođenja Programa i podizanje svijesti
Finansijska sredstva opredijeljena za period 2014-2020. godine	8.400.000,00 EUR
Način sprovođenja	Indirektno upravljanje (pod uslovom povjeravanja zadataka izvršenja budžeta)
Ugovorno tijelo	Vlada Republike Srbije, Sektor za ugovaranje i finansiranje programa iz sredstava Evropske unije (CFCU) Republike Srbije

Srbija

	Adresa: Sremska 3-5, 11 000 Beograd, Tel +381 11 2021 389
Nadležna tijela u državama korisnicama Ipe II	Vlada Republike Srbije, Kancelarija za evropske integracije, Nemanjina 34, 11000 Beograd, Srbija Vlada Crne Gore, Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija, Stanka Dragojevića 2, 81 000 Podgorica, Crna Gora
Zajednički tehnički sekretarijat (ZTS)/Antena	Zajednički tehnički sekretarijat: Prijepolje (Srbija) Antena: Bijelo Polje (Crna Gora)

Rječnik skraćenica

CA	Ugovorno tijelo
CBC	Prekogranična saradnja
CBIB+	Regionalni projekat EU za tehničku podršku projektu jačanje institucija u prekograničnoj saradnji (CBIB+)
CfP	Poziv za dostavljanje predloga
OCD	Organizacija civilnog društva
EK	Evropska komisija
EU	Evropska unija
DEU	Delegacija Evropske unije
BDP	Bruto domaći proizvod
IPA	Instrument pretpristupne podrške
ZOP	Zajednički odbor za praćenje
ZRG	Zajednička radna grupa
ZTS	Zajednički tehnički sekretarijat
CG	Republika Crna Gora
NVO	Nevladina organizacija
OS	Operativna struktura
RS	Republika Srbija
SSP	Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju
MSP	Mala i srednja preduzeća
PC	Posebni cilj
SWOT	Prednosti, mane, mogućnosti, prijetnje
Teh.P	Tehnička podrška
TP	Tematski prioritet

ODJELJAK 1: REZIME PROGRAMA

Program prekogranične saradnje između Republike Srbije i Crne Gore će se sprovoditi u okviru Instrumenta pretpristupne podrške (IPA II). IPA II podržava prekograničnu saradnju u cilju promovisanja dobrosusjedskih odnosa, podsticanja integracije u uniju i promocije društveno-ekonomskog razvoja.

Pravni osnov EU za razvoj programa prekogranične saradnje prvenstveno uključuje:

- Regulativu Evropskog parlamenta i Savjeta (EU) br. 231/2014 od 11. marta 2014. godine o uspostavljanju Instrumenta pretpristupne podrške (IPA II)
- Regulativu Evropskog parlamenta i Savjeta (EU) br. 236/2014 od 11. marta 2014. godine o utvrđivanju zajedničkih pravila i procedura za sprovođenje instrumenata Unije za finansiranje eksternih akcija
- Sprovedbenu regulativu Komisije (EU) br. 447/2014 od 2. maja 2014. godine o posebnim pravilima za sprovođenje Regulative Evropskog parlamenta i Savjeta (EU) br. 231/2014 a uspostavljanju Instrumenta pretpristupne podrške (IPA II)

1.1 REZIME PROGRAMA

Program prekogranične saradnje IPA II Srbija – Crna Gora 2014-2020. druga je generacija programa prekogranične saradnje između ove dvije zemlje i podržan je kroz Instrument pretpristupne podrške Evropske unije.

Program je izrađen na osnovu detaljne analize situacije u programskom području i identifikacije njenih glavnih prednosti, mana, mogućnosti i prijetnji koje su predstavljene u Aneksu 1 ovog dokumenta.

Programsko područje se proteže preko jugozapadne Srbije i sjevernih i centralnih dijelova Crne Gore. Obuhvata **17.402 km²** i ima populaciju od **693.412** stanovnika koji žive u dvadeset četiri opštine. Područje je **udaljeno** i među najmanje razvijenim u poređenju sa prosjekom u zemlji. Većina opština/gradova smatra se izuzetno nerazvijenim.

Ekonomske aktivnosti zasnovane su na prirodnim resursima i koncentrisane na šumarstvo, poljoprivredu, industriju, proizvodnju energije i turizam. Zapošljavanje se uglavnom generiše u sektoru prerade. Programsko područje je pretežno planinsko sa dobro očuvanom prirodom, uključujući četiri nacionalna parka i druga zaštićena područja. Pitanja životne sredine odnose se na upravljanje otpadom, tretman otpadnih voda i upravljanje rizicima.

Potrebe i izazovi programskog područja su brojni:

- Učiniti pogranično područje atraktivnim za život i rad
- Borba protiv siromaštva i socijalne isključenosti
- Povećanje zapošljivosti i otvaranje održivih radnih mjesta
- Unapređenje konkurentnosti i internacionalizacija preduzeća
- Zaštita životne sredine
- Borba protiv klimatskih promjena
- Valorizacija prirodnih i kulturnih dobara
- Unapređenje upravljanja na lokalnom i regionalnom nivou
- Aktiviranje inovativnog potencijala i unapređenje istraživanja i razvoja tehnologija (RTD) u svim sektorima.

Ključni potencijali područja su ljudi, institucionalna osnova, mreže i postojeća preduzeća, raznolikost kulturnih i prirodnih dobara i prirodnih resursa.

Definisana je potreba da se podrška fokusira na najvažnije potrebe i izazove i da se razmotri nekoliko pristupa i aspekata programske strategije.

Opšti cilj programa je da se doprinese ekonomskom, društvenom i teritorijalnom razvoju programskog područja podsticanjem integracije, zajedničkog razvoja i korišćenja potencijala i mogućnosti kako bi se područje učinilo atraktivnim za život.

Oblasti programske intervencije će razvijati prednosti i potencijale kako bi se iskoristile najznačajnije mogućnosti, poboljšale mane i prijetnje svele na minimum. Uzet je u obzir balans između integracijskih i razvojnih ciljeva i izvodljivost sprovođenja.

Program je, stoga, fokusiran na podsticanje zapošljavanja i socijalne inkluzije, razvoj turističkih potencijala i zaštitu životne sredine, što će se rješavati kroz sljedeća tri tematska prioriteta:

TP 1: Podsticanje zapošljavanja, mobilnosti radne snage i socijalne i kulturne inkluzije s obje strane granice

Prioritet odgovara na sve veću nezaposlenost, naročito među mladima i ima za cilj da ojača mogućnosti posebnih ciljnih grupa za pristup znanju i vještinama i kompetencijama koje se traže na tržištu rada. On takođe nastoji da iskoristi potencijale za unapređenje i razvoj kvalitetnih socijalnih usluga i socijalne inovacije.

TP 2: Zaštita životne sredine, podsticanje prilagođavanja klimatskim promjenama i njihovog smanjenja, prevencija i upravljanje rizicima

Prioritet odgovara na probleme životne sredine koji su izazvani niskim nivoom kvaliteta i opsega komunalnih službi (naročito kada je u pitanju čvrsti otpad i tretman otpadnih voda). Očuvanje i održivo upravljanje prirodnim vrijednostima (šume, voda) predstavlja potencijal koji će biti dodatno obezbijeđen. Visoka osjetljivost područja u odnosu na uticaje klimatskih promjena, naročito uključujući poplave i požare, rješavaće se zajednički.

TP 3: Promocija turizma i kulturnog i prirodnog naslijeđa

Programsko područje kao jedno od kulturno najrazličitijih i njegove izuzetne prirodne vrijednosti obezbjeđuju dobar potencijal za razvoj održivog turizma i integraciju

ponuda oko ključnih proizvoda koji već dobijaju na značaju. Akcije podržane u okviru ovog prioriteta upotpuniće ciljeve i rezultate prva dva prioriteta.

1.2 PRIPREMA PROGRAMA I UKLJUČENOST PARTNERA

Zajednička radna grupa (u daljem tekstu: ZRG) koja se sastoji od predstavnika zemalja učesnica osnovana je 4. oktobra 2013. godine u svrhu pripreme programskog strateškog dokumenta. Članovi Zajedničke radne grupe predstavljaju nadležna tijela Programске teritorije i čine Nacionalne delegacije: Kancelarija za evropske integracije Vlade Republike Srbije, Ministarstvo energetike, razvoja i zaštite životne sredine, Stalna konferencija gradova i opština iz Srbije i Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija iz Crne Gore.

Programska vježba je podržana kroz projekat CBIB+ (Jačanje institucija u prekograničnoj saradnji). Preduzeti su sljedeći koraci: i) priprema nacрта situacione i SWOT analize (prednosti, mane, mogućnosti, prijetnje) na osnovu ulaznih podataka od korisnika, sekundarnih izvora i naučenih lekcija, ii) identifikacija ključnih potreba i izazova programskog područja, iii) odabir tematskih prioriteta i razrada nacрта strategije, iv) izmjene i dopune programa u skladu s komentarima Komisije i odlukama Zajedničke radne grupe.

O nacrtu situacione i SWOT analize raspravljalo se na drugom sastanku Zajedničke radne grupe. O prvom nacrtu strategije raspravljalo se na trećem sastanku održanom 20. novembra 2013. godine.

Operativne strukture uspjele su da uključe širok spektar aktera u proces programiranja, uključujući javne institucije na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou, organizacije civilnog društva i socijalne partnere. Kao dio pripremnihi aktivnosti, programskim akterima podijeljeni su upitnici kako bi se prikupili podaci za razradu SWOT analize.

Prikupljeno je i analizirano ukupno 79 upitnika. Osim toga, urađeno je 11 detaljnih intervjuva sa institucijama na nacionalnom i regionalnom nivou.

Organizovana su dva događaja u okviru javnih konsultacija tokom izrade nacрта strategije. Velika zainteresovanost potencijalnih korisnika programa rezultirala je dobrom posjećenošću i kvalitetnim ulaznim podacima.

Drugi nacrt strategije razrađen je na osnovu komentara koje je dala Zajednička radna grupa na svom trećem sastanku, komentara Komisije pristiglihi u januaru 2014. godine (na 20.12. 2013.) i sastanka sa Operativnim strukturama održanog 28. januara 2014. godine. Drugi nacrt je podnesen Komisiji početkom februara 2014. godine i o njemu je ZRG raspravljala tokom svog četvrtog sastanka održanog 28. februara 2014. godine. Fokus je stavljen na dalje određivanje okvira programa i unapređenje indikatora.

Komentari Komisije na drugi nacrt primljeni su u maju 2014. godine i uglavnom su se ticali sužavanja programskog područja i opisa odredbi o sprovođenju koje regulišu pozive za podnošenje predloga i strateške projekte. U trećoj verziji programskog dokumenta komentari su posmatrani zajedno sa odlukama sa četvrtog sastanka Zajedničke radne grupe i rezultata konsultativnog sastanka koji su Operativne strukture i eksperti CBIB+ održali 20. maja 2014. godine.

Program prekogranične saradnje će se sprovoditi putem indirektnog upravljanja i njime će upravljati jedno od Ugovornih tijela što je definisano članom 51 Sprovedbene regulative za Ipu II. Prije prenosa upravljanja sredstvima potrebno je da se završi proces akreditacije za indirektno upravljanje. I Srbija i Crna Gora bile su predmet procesa akreditacije. Ovlašćenja za upravljanje u vezi s Komponentom II – Programi prekogranične saradnje Instrumenta pretprijetne podrške (IPA) prenesena su na Srbiju Odlukom Komisije od 21. marta 2014. godine. U vrijeme podnošenja trećeg finalnog nacrt programa, Crna Gora je takođe očekivala odluku Komisije o prenošenju upravljanja sredstvima za komponentu IPA II.

Upravni odbor Ipe je donio odluku da Ugovorno tijelo za program locira u Srbiji.

Tabela 1: Pregled sastanaka i događaja u okviru programiranja

Datum i mjesto	Događaj/ključni događaj	Broj učesnika
Beograd, 4. oktobar 2013.	1. Sastanak ZRG: usvajanje Poslovnika o radu, pregled aktivnosti programiranja i vremenski okvir	18
Podgorica, 31. oktobar 2013.	2. Sastanak ZRG : rasprava o prvom nacrtu situacione i SWOT analize, odabir Tematskih prioriteta	14
Bijelo Polje, 4 novembar 2013.	1. javna konsultacija: predstavljanje situacione i SWOT analize, konsultacija o razradi programske strategije	55
Užice, 5. novembar 2013.	1. javna konsultacija: predstavljanje situacione i SWOT analize, konsultacija o razradi programske strategije	83
Beograd 20. novembar 2013.	3. Sastanak ZRG : pregled izmijenjene i dopunjene situacione i SWOT analize, rasprava o predloženoj programskoj strategiji	17
Beograd 21-22. novembar 2013.	Učešće na Regionalnom konsultativnom forumu – konsultacija sa EK o sprovođenju tekućih programa CBC (2007-2013) i o procesu programiranja za period 2014-2020. za Ipu/zemlje Ipe sa Zapadnog Balkana	153
Beograd 28. januar 2014.	Konsultativni sastanak Operativnih struktura u vezi sa pristiglim komentarima na prvi nacrt Operativnog programa. Telefonska koordinacija sa crnogorskom OS.	4
Beograd 28. februar 2014.	4. Sastanak ZRG: predstavljanje nacrt br. 2 i rasprava o prihvatljivoj teritoriji i strategiji i odredbama o sprovođenju.	17
Beograd, Podgorica 20. maj 2014.	Telekonferencija – konsultativni sastanak Operativnih struktura: rasprava o komentarima EK na nacrt br. 2 i neophodne izmjene i dopune programa.	5
30. maj 2014.	Podnošenje trećeg finalnog nacrt programskog dokumenta EK	
jul 2014.	Javne konsultacije putem interneta	
jul 2014.	Prijem komentara EK na treći nacrt programa	
jul 2014.	Revizija dokumenta i odobravanje izmjena od strane ZRG	

Srbija

avgust 2014.	Podnošenje finalnog nacrtu programa CBC Evropskoj Komisiji	
--------------	--	--

ODJELJAK 2: PROGRAMSKO PODRUČJE

2.1 SITUACIONA ANALIZA

Geografija

Programsko područje proteže se preko jugozapadne Srbije i sjevernih i centralnih dijelova Crne Gore. Ono obuhvata 10 opština u Republici Srbiji koje se nalaze u tri okruga – Zlatiborskom, Moravičkom i Raškom i 14 opština u Crnoj Gori.

Programska teritorija obuhvata **17.402 km²** od čega 46% pripada Srbiji a 54% Crnoj Gori. Programska teritorija na srpskoj strani predstavlja 9% ukupne površine zemlje, dok u Crnoj Gori ona obuhvata 68% teritorije zemlje.

Programsko područje pretežno je planinsko sa dobro očuvanom prirodom. Najvažniji prirodni resursi obuhvataju šume, vode i mineralne resurse.

Mapa programskog područja

Crna Gora				Republika Srbija			
Prihvatljivo područje (km ²):			Ukupno 9.369	Prihvatljivo područje (km ²):			Ukupno 18.033
Andrijevica	283	Petnjica	173	Zlatiborski okrug:		Raški okrug:	
Berane	544	Plav	329	Nova Varoš	581	Kraljevo	1.530
Bijelo Polje	924	Pljevlja	1.346	Priboj	553	Novi Pazar	742
Gusinje	157	Plužine	854	Prijepolje	827	Raška	670
Kolašin	897	Rožaje	432	Sjenica	1.059	Tutin	742
Mojkovac	367	Šavnik	553	Moravički okrug:		Vrnjačka	239

Nikšić	2,06 5	Žabljak	445	Ivanjica	1.09 0	Banja	
Ukupno programsko područje (km²):				17.402			
Ukupno granica (km):				249,5			
Granični prelazi (drumski saobraćaj):				5			

Demografija

Ukupna **populacija programskog područja je 693.412** (Popis iz 2011.g.) od čega 36% živi u Srbiji a 64% u Crnoj Gori. Programom je obuhvaćeno 6% ukupne populacije Srbije i 40% populacije Crne Gore.

Gustina naseljenosti u programskom području je 40 stanovnika/km². Međutim, postoje značajne razlike između područja. Gustina naseljenosti u oba dijela programskog područja je daleko ispod nacionalnog prosjeka. Ljudi uglavnom žive u manjim naseljima i nekoliko urbanih centara. Značajan dio programske teritorije obuhvata slabo naseljena visoka planinska područja.

Ukupni demografski trendovi su negativni i karakterišu ih i depopulacija i starenje populacije. Prosječna starost populacije je iznad nacionalnog prosjeka. Tokovi migracija radne populacije usmjereni su iz planinskih područja ka urbanim centrima unutar područja kao i van njega i ka inostranstvu. Između popisa 2002/2003. i onog iz 2011. godine populacija se smanjila za 9.914. Prosječna starost populacije u 12 od 24 opštine/grada je iznad prosjeka u zemlji. U 2011. godini broj emigranata je premašio broj imigranata za 1.127.

Ekonomija

Programsko područje je među **najmanje razvijenim u poređenju s prosjekom u zemlji**. Većina opština/gradova se smatra veoma nerazvijenim.

Područje karakteriše nizak nivo investicija (i stvarnih i potencijalnih), niska izvozna orijentacija, niska radna produktivnost, nedostatak inovacija, nedostatak koherentnih strategija u i između lokalnih uprava i proizvodnih jedinica, nedostatak komunikacije i saradnje između industrija, nizak nivo upravljačkih i poslovnih znanja i koncentracija proizvodnje u urbanim centrima.

Ekonomске aktivnosti su zasnovane na prirodnim resursima i koncentrisane na **šumarstvo, poljoprivredu, industriju, proizvodnju energije i turizam**.

Industrija ima važnu ulogu u ukupnoj ekonomskoj strukturi programske teritorije, naročito prerada drveta, tekstilna industrija, prerada hrane, i metalna industrija. Neki od glavnih poslodavaca još uvijek prolaze kroz restrukturiranje, a nekoliko hiljada radnih mjesta je ugroženo.

Energetski sektor je dobro zastupljen. Trideset odsto hidroenergije u Srbiji proizvodi se u programskom području. Hidropotencijal se, međutim, ne eksploatiše dovoljno. Štaviše, postoji i potencijal za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora (biomasa, energija vjetra, solarna i geotermalna energija).

Šumarstvo i poljoprivreda su važne ekonomske aktivnosti područja iako preovlađuju mala poljoprivredna gazdinstva sa malim proizvodnim kapacitetom. Uzgoj goveda,

ovaca i koza su glavne aktivnosti na većem dijelu teritorije. Voće i povrće se uglavnom proizvode u Raškom okrugu.

Registrovano je 17.328 malih i srednjih preduzeća (MSP), privrednih subjekata u 2012. godini. Gustina SME u prihvatljivom području je 19 na 1.000 stanovnika, što je mnogo niže od prosjeka EU. MSP karakteriše nizak nivo internacionalizacije i integracije u transnacionalne lance ili trgovinske kanale. Mnoga posluju kao mala porodična preduzeća.

Postoji dobar potencijal za razvoj održivog turizma. Uopšteno gledano, područja sa dobro očuvanom životnom sredinom visokih prirodnih vrijednosti i bogatog kulturnog nasljeđa su glavna dobra. Na srpskoj strani, 70% noćenja u programskom području generiše se u skijalištima i spa centrima na Kopaoniku i u Vrnjačkoj Banji. Na srpskoj strani preovladavaju domaći, a na crnogorskoj strani turisti. Turistička infrastruktura je nedovoljno razvijena da bi se iskoristili atraktivan krajolik i prirodni resursi koje područje ima. Ovo je posljedica relativno udaljene pozicije područja, neadekvatne transportne infrastrukture i nedostatka investicija.

Tržište rada

Većina zaposlenja se generiše u sektoru prerade. Glavni centri zapošljavanja su Kraljevo, Novi Pazar i Nikšić. Nezaposlenost je jedan od najvećih izazova. Karakteriše je strukturna nezaposlenost, dugoročna nezaposlenost, sve veća nezaposlenost mladih i nezaposlenost lica starosti iznad 50 godina. Stope nezaposlenosti naročito su visoke u Raškom okrugu i u sjevernom dijelu Crne Gore.

Infrastruktura

Područje se može opisati kao udaljeno. Opseg putne mreže s obje strane granice je nedovoljan, a kvalitet puteva u velikoj mjeri je loš. Nema autoputa. Transportnoj infrastrukturi je potrebna modernizacija. U programskom području nema međunarodnih aerodroma.

Životna sredina i klimatske promjene

Značajna površina programskog područja je pod različitim vidovima zaštite prirode. Od četiri nacionalna parka koja se nalaze u području, tri koja predstavljaju 75% teritorije parka su smještene na crnogorskoj strani. Područje ima dobro očuvanu životnu sredinu uprkos nekim žarištima zagađenosti i postojećim preopterećenim službama za odlaganje otpada.

Približno 80% populacije u Crnoj Gori i 30% u Srbiji je pokriveno organizovanim sistemom sakupljanja otpada i njegovog odlaganja na opštinske deponije. Uprkos organizovanom sistemu, sakupljeni otpad se odlaže bez prethodnog tretiranja. Opštinske deponije su pune – legalne deponije su preopterećene i trebalo bi ih zatvoriti. Postoji veliki broj nelegalnih „divljih“ deponija smeća naročito u ruralnim područjima. Ovo je i jedan od razloga zagađenosti vode na programskoj teritoriji.

Tretman otpadnih voda u području je loš, sa izuzetkom nekih industrijskih postrojenja i dijela komunalnih otpadnih voda u Mojkovcu.

Zbog visoke osjetljivosti regije na klimatske promjene, povećan je rizik od poplava i šumskih požara u posljednjoj deceniji. Klimatske promjene takođe stvaraju dodatni

stres u proizvodnji hidroenergije, te mjere prilagođavanja ovo moraju uzeti u obzir. Potencijal programske teritorije u obnovljivim izvorima energije, naročito održive biomase, još nije iskorišćen.

Društveni razvoj

Ukupna stopa siromaštva u Crnoj Gori za 2009. godinu porasla je za gotovo 2% u poređenju sa prethodnom godinom. U Srbiji, 9,2% populacije je u 2010. godini živjelo ispod granice apsolutnog siromaštva, što predstavlja porast od 2,3% u poređenju sa 2009. godinom.

Pristup socijalnim i zdravstvenim uslugama uopšteno je dobar u urbanim centrima ili centrima opština. Pristup u ruralnim dijelovima je problematičniji.

Za detaljnije informacije pogledajte Aneks 1.

2.2 KLJUČNI NALAZI

Situacionom i SWOT analizom identifikovane su brojne potencijalne oblasti intervencije koje su se smatrale ključnim za razvoj programskog područja. Glavne **potrebe i izazovi** su sumirane kako slijedi:

- Učiniti granično područje atraktivnim za život i rad

Ovo je jedan od opštih izazova programa. Programska teritorija je raznolika, varira od izuzetno slabo naseljenih područja do nekoliko urbanih centara sa gustom naseljenosti iznad prosječne i boljim pristupom različitim uslugama. Nivo razvijenosti opština se razlikuje. Depopulacija i starenje populacije je karakteristično za veći dio teritorije. Nedostatak mogućnosti za zapošljavanje jedan je od glavnih razloga za iseljavanje radne snage.

- Unaprijediti povezanost programskog područja, interno i eksterno

Programsko područje je slabo povezano interno, ali i sa glavnim transportnim putevima. Najbliži Koridor 10 je od centralnog dijela programskog područja udaljen više od četiri sata vožnje. Projekti za izgradnju autoputa i modernizaciju pruge Beograd-Bar su pripremljeni što može značajno unaprijediti povezanost i mogućnosti za ekonomski razvoj.

- Borba protiv siromaštva i socijalne isključenosti

Siromaštvo u objema zemljama je u porastu, a u ruralnim područjima je postalo kritično. Prema dostupnim podacima, u nepovoljnom položaju su sljedeće grupe: ruralno stanovništvo, naročito stara lica, žene, mladi iz grupe uzrasta 0-17 godina, samohrani roditelji, samačka domaćinstva starosne dobi preko 65 godina, porodice koje izdržavaju troje i više djece, domaćinstva u kojima je glava porodice nezaposlena. Potrebe samohranih roditelja, starih lica u ruralnim područjima, osoba sa invaliditetom, osoba sa problemima mentalnog zdravlja, itd. nisu u potpunosti pokrivene jer su odgovarajuće lokalne usluge često nedostupne. Kad takve usluge i postoje, obično se obezbjeđuju u urbanim centrima.

- Povećanje zapošljivosti i i otvaranje održivih/zelenih radnih mjesta

Otvaranje održivih radnih mjesta je glavni ekonomski i socijalni izazov za programsko područje. Najviša stopa nezaposlenosti iznosi 36,5% u sjevernoj Crnoj Gori i 44,5% u

Raškom okrugu (2012). Mladi su najugroženiji. U 2012. godini stopa nezaposlenosti mladih (starosne dobi 15-24) u Crnoj Gori bila je 43,7%. U Srbiji svaka druga mlada osoba starosne dobi 15-30 godina traži posao; stopa nezaposlenosti mladih starosne dobi 15-30 godina je 51,2%. Udio mladih nezaposlenih je porastao za 16% u posljednje 4 godine. Nezaposlenost mladih je izazvana neusklađenošću obrazovanja i potreba tržišta rada, velikim udjelom mladih osoba bez kvalifikacija, nedostatkom posla uopšte i velikim udjelom sive ekonomije. Povećana upotreba obnovljivih izvora energije, kao što su solarni, energija vjetra, geotermalni i biomasa, mogu kreirati zelena radna mjesta, naročito u manjim zajednicama sa malo mogućnosti za zapošljavanje.

- Poboljšanje konkurentnosti i internacionalizacija preduzeća

Programsku teritoriju karakteriše veliki broj malih preduzeća koja trenutno predstavljaju mali potencijal za kreiranje radnih mjesta. Kapacitet za inovacije i saradnju sa istraživačkim i razvojnim institucijama nije dovoljno razvijen. Većina kompanija posluje na lokalnim tržištima; potencijali za grupisanje i internacionalizaciju još nisu iskorišćeni.

- Zaštita životne sredine i podsticanje prilagođavanja klimatskim promjenama i njihovog smanjenja

Efikasno upravljanje otpadom i tretman otpadnih voda su jedan od ključnih izazova životne sredine. Otpad koji nastaje kod stanovništva koje živi u selima i malim naseljima u velikoj mjeri se ne sakuplja zbog nedostatka službi i odlaže se na nelegalna smetlišta. Zagađenje vode je takođe prijetnja području. Ispuštanje komunalnih i industrijskih otpadnih voda u prirodne tokove vrši se gotovo bez tretmana. Dodatni problem je nedostatak prethodnog tretmana industrijskih otpadnih voda koje se ispuštaju u javne kanalizacione sisteme i nizak nivo stambenih priključaka na kanalizaciju.

Programska teritorija obuhvata područja koja su izložena riziku od poplava, požara, zemljotresa i klizišta. Rizik od požara posebno je izražen duž granice. Zajednička prevencija rizika kao i mjere prilagođavanja i smanjenja od strateške su važnosti, naročito imajući u vidu nedavne katastrofe (poplave, požari). S obzirom na važnost programske teritorije u snabdijevanju energijom i njen potencijal za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora energije, trebalo bi uložiti napore da se obezbijedi održivo snabdijevanje vodenim resursima i biomasom. Održivo upravljanje šumama takođe bi doprinijelo ovom cilju.

- Valorizacija prirodnih i kulturnih dobara programskog područja

Programsko područje ima dobro očuvanu životnu sredinu i značajan dio površine pod zaštitom. Četiri nacionalna parka obuhvataju 675,8 km² ili oko 4% programskog područja od čega je 75% na crnogorskoj strani. Parkovi su važna sredstva za održivi razvoj turizma i imaju potencijal da unaprijede prihode ljudi koji žive u njima i okolini.

Programsko područje je takođe jedno od područja balkanskog regiona s najviše kulturnih raznolikosti. Poznato je po svom kulturnom naslijeđu od nacionalnog i međunarodnog značaja. Poznato je po nekim značajnim manastirima, crkvama i džamijama. Pristup kulturnoj ponudi u prihvatljivom području varira naročito u pogledu urbanih i ruralnih oblasti. Područje je uglavnom dobro pokrivena bibliotekama, dok su druge ponude kao što su pozorišta i koncertne hale rijetkost. Svaka opština je

poznata po svom specifičnom kulturnom događaju ili festivalu. U području se održava preko 100 događaja.

- Unapređenje upravljanja na lokalnom i regionalnom nivou

U programskom području su 24 lokalne samouprave od kojih su dvije tek nedavno uspostavljene (Gusinje i Petnjica). Na obje strane u toku su reforme lokalnih uprava koje će dati više nadležnosti lokalnom nivou i povećati efikasnost i kvalitet usluga. Opštine/gradovi pokazali su veliku zainteresovanost za prekograničnu saradnju u periodu 2007-2013. godine. Postoje primjeri međuopštinske saradnje naročito u oblasti javnih usluga, turizma i životne sredine kroz saradnju javnih komunalnih preduzeća.

- Aktiviranje inovativnog potencijala i unapređenje istraživanja i razvoja (R&D) u svim sektorima

U programskom području nalazi se više od 40 naučnih i istraživačkih, i razvojnih institucija od kojih je 5 univerziteta sa različitim fakultetima, pri čemu neki imaju prisustvo i u ruralnim područjima. Saradnja između univerziteta i biznis sektora je na niskom nivou. Svijest o mogućoj primjeni rezultata aktivnosti istraživanja i razvoja u biznis sektoru je mala. Inovativni potencijal MSP se ne podstiče. Programskom području nedostaje biznis infrastruktura (centri za biznis inovacije, univerzitetski inkubatori, tehnološki i naučni parkovi, centri izvrsnosti).

Ključni potencijali programskog područja:

- Ljudi, institucionalna baza i mreže;
- Raznolikost prirodnih i kulturnih potencijala;
- Prirodni resursi;
- Preduzeća.

ODJELJAK 3: PROGRAMSKA STRATEGIJA

3.1 OBRAZLOŽENJE – OPRAVDANOST IZABRANE STRATEGIJE INTERVENCIJE

Sljedeći pristupi su uzeti u obzir prilikom izbora tematskih prioriteta i osmišljavanja strategije intervencije:

- Podsticanje integracije programskog područja;
- Nadovezivanje na prednosti i potencijale kako bi se iskoristile najrelevantnije mogućnosti;
- Ublažavanje najznačajnijih mana i svođenje prijetnji na minimum;
- Stvaranje sinergija i dodatne vrijednosti prilikom rješavanja zajedničkih potreba i izazova kroz prekograničnu saradnju;
- Uvažavanje specifičnosti unutar programskog područja;
- Podsticanje održivog, inovativnog i inkluzivnog razvoja regiona u cilju boljeg kvaliteta života ljudi;
- Nadovezivanje na prošla iskustva a u cilju poboljšanja efikasnosti partnerstava, izvodljivosti sprovođenja i održivosti rezultata;
- Dopuna nacionalnih, EU programa i programa ostalih donatora;
- Fokusriranje na ograničen broj tematskih prioriteta;
- Usklađivanje sa ciljevima postavljenim od strane značajnih makroregionalnih strategija gdje su obje zemlje članice

Opšti cilj programa

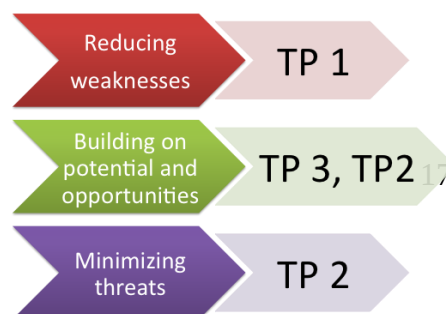
Opšti cilj programa je da se doprinese ekonomskom, društvenom i teritorijalnom razvoju programskog područja podsticanjem integracije, zajedničkog razvoja i korišćenja potencijala i mogućnosti kako bi se ovo područje učinilo atraktivnim za život i rad.

Odabir tematskih prioriteta

Programski akteri sproveli su intenzivan proces prilikom donošenja strateških odluka o odabiru tematskih prioriteta. Osnovu su činili prijedlog Strateškog okvira za programiranje Ipe i prioriteti identifikovani u nacrtu Strateškog dokumenta Crne Gore.

Potrebe i izazovi identifikovani na osnovu situacione i SWOT analize programa korišćeni su za dalju procjenu tematskih prioriteta. Ispitani su različiti aspekti, kao što su izvodljivost sprovođenja, doprinos integraciji programskog područja, dodatna vrijednost prekogranične saradnje i ostali. Takođe, uzeti su u obzir i ishodi konsultativnog procesa sa potencijalnim korisnicima i naučene lekcije iz Programa prekogranične saradnje u periodu 2007-2013. godine, uključujući i rezultate evaluacija i povezanost i usklađenost sa drugim programima EU i programima drugih donatora. U tom kontekstu, donešena je strateška odluka da se rješavaju **tri tematska prioriteta** u okviru programa:

(smanjenje slabosti)

Srbija

(nadovezivanje na potencijale mogućnosti)

(svođenje prijetnji na minimum)

TP 1: Podsticanje zapošljavanja, mobilnosti radne snage i socijalne i kulturne inkluzije s obje strane granice

TP 2: Zaštita životne sredine, podsticanje prilagođavanja klimatskim promjenama i njihovog smanjenja, prevencija i upravljanje rizicima

TP 3: Promocija turizma i kulturnog i prirodnog nasljeđa

Tehnička podrška (TA) kao horizontalni prioritet koji za cilj ima podršku sprovođenju cijelog programa.

Tabela 2: Sintetički pregled opravdanosti odabira tematskih prioriteta

Odabrani tematski prioriteti	Opravdanost odabira
Podsticanje zapošljavanja, mobilnosti radne snage i socijalne i kulturne inkluzije s obje strane granice	- Sve veća nezaposlenost, visok udio nezaposlenih mladih, iseljavanje mladih - Postoji institucionalna mreža; međutim, prekogranična saradnja između tržišta rada, obrazovnih institucija i institucija za istraživanje i razvoj tehnologija i biznisa u smislu unapređenja zapošljivosti i mogućnosti za zapošljavanje ostaje nedovoljno razvijena s obje strane granice - Nejednakost između ruralnih područja i urbanih centara; nizak nivo pristupa socijalnim i kulturnim uslugama u ruralnim područjima - Potencijal za razvoj socijalne ekonomije, socijalnog preduzetništva i zelenih radnih mjesta nije iskorišćen. On postoji u održivoj upotrebi lokalnih resursa, inkluziji ugroženih grupa i izgradnji partnerstava između javnog sektora i civilnog društva. - Velika zainteresovanost i veliki broj inicijativa potencijalnih korisnika
Zaštita životne sredine, podsticanje prilagođavanja klimatskim promjenama i njihovog smanjenja, prevencija i upravljanje rizicima	- Degradacija životne sredine zbog niskog nivoa kvaliteta komunalnih službi (naročito kada je u pitanju čvrsti otpad, tretman otpadnih voda) - Nizak nivo svijesti o značaju zaštite životne sredine - Visoka osjetljivost regije u odnosu na poplave i požare - Relativno dobro očuvana prirodna životna sredina, potreba da se unaprijedi svijest i dalja zaštita - Potencijal za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora (biomasa, energija vjetra, solarna i geotermalna energija) - Komplementarnost i dodatna vrijednost nacionalnim intervencijama
Promocija turizma i kulturnog i prirodnog nasljeđa	- Raznolikost izuzetnih prirodnih i kulturnih dobara sa niskim nivoom valorizacije - Znatan broj noćenja koji se generiše u nekim dijelovima programskog područja (RS) i potencijal da se privuku turisti koji već posjećuju druge destinacije u

	zemlji (CG) - Nizak nivo integracije i vidljivosti turističkih proizvoda, mogućnosti za saradnju u razvoju zajedničkih destinacija i promociju nisu iskorišćene - Nedostatak programa koji nude iskustvo, stvari koje bi trebalo uraditi i istražiti, a što može generisati nove mogućnosti za zaposlenje i prihod od turizma - Nedostatak turističke infrastrukture i potreba za unapređenjem komplementarnih usluga (npr. planinsko spašavanje, vodiči itd.) - Zainteresovanost potencijalnih korisnika, iskustvo iz tekućeg perioda
--	--

Finansijska sredstva opredijeljena za svaki tematski prioritet predviđena su kako slijedi:

- Približno 25% biće opredijeljeno za Tematski prioritet 1 – zbog značajnih potreba i iskazanog interesa potencijalnih korisnika očekuje da podrži veći broj inicijativa za zapošljavanje i socijalnu inkluziju. Podrška aktivnostima jačanja kapaciteta i razvoj novih usluga takođe će iziskivati i opremanje ili manje adaptacije ustanova koje podržavaju zapošljavanje.
- Približno 40% biće opredijeljeno za Tematski prioritet 2 – pored mjera s nematerijalnim učinkom (*soft* mjere) i aktivnosti jačanja kapaciteta, podržaće se i nabavka materijala i manje infrastrukture otporne na klimu koja upotpunjuje upravljanje otpadom i otpadnim vodama na regionalnom nivou i zaštitu prirode. Podržaće se prekogranični pilot projekti ili projekti manjeg obima u vezi sa obnovljivim izvorima energije.
- Približno 25% biće opredijeljeno za Tematski prioritet 3 – očekuje se da će integrisani razvoj turističkog proizvoda obuhvatiti pripremu lakše turističke infrastrukture i kupovinu opreme kako bi se poboljšali objekti i usluge koje pružaju javne i organizacije građanskog društva.
- Najviše 10% programskih opredijeljenih sredstava upotrijebiće se za tehničku podršku.

Sprovođenje tematskih prioriteta i posebnih ciljeva programa će, gdje je to primjenljivo, biti usklađeno s ciljevima postavljenim u Strategiji EU za dunavski region (COM(2010) 715) i Strategiji EU za Jadransko-jonsku regiju (COM(2014) 357)".

3.2 OPIS PROGRAMSKIH PRIORITETA

3.2.1 TP1 – PODSTICANJE ZAPOSŁJAVANJA, MOBILNOSTI RADNE SNAGE, SOCIJALNE I KULTURNE INKLUZIJE S OBJE STRANE GRANICE

Situacionom i SWOT analizom identifikovane su značajne potrebe i zajednički izazovi u vezi sa podsticanjem zapošljavanja i socijalne inkluzije. Prioritet ima za cilj jačanje mogućnosti posebnih ciljnih grupa za sticanje znanja, vještina i kompetencija koje zahtijeva tržište rada kao i unapređenje kvaliteta i opsega socijalnih usluga za ugrožene grupe u programskom području.

Posebni ciljevi i planirani rezultati

Posebni cilj 1.1.: Povećanje zapošljivosti i mogućnosti za zapošljavanje

Nedostatak posla, opasnost od daljih otpuštanja usljed restrukturiranja i neusklađenost između ponude i potražnje na tržištu rada zajedničke su karakteristike programskog područja.

Relativno veliki broj MSP i preduzetnika obezbjeđuju određeni potencijal za otvaranje budućih zaposlenja. Pristup visokom obrazovanju u programskom području je povećan. Međutim, potencijal za efikasnu saradnju između biznis sektora, institucija tržišta rada i obrazovanja i istraživanja nije adekvatno iskorišćen.

Pristup cjeloživotnom učenju takođe je slab što dodatno otežava mogućnosti nezaposlenih da se prekvalifikuju i da se prilagode potrebama tržišta rada. Često se tvrdi da mladima nezaposlenim nedostaje iskustva. Sve ovo su zajednički izazovi koji se mogu zajednički rješavati.

Ima prostora za prekograničnu razmjenu i razvoj inovativnih pristupa u podsticanju zapošljivosti i mogućnosti za zapošljavanje. Oni bi prvenstveno trebalo da se fokusiraju na perspektivne sektore i podstaknu korišćenje lokalnih resursa za stvaranje radnih mjesta. Zelena ekonomija, razvoj usluga, aktivacija potencijala za inovacije koji su rezultat saradnje između biznis i obrazovnih centara, korišćenje modernih tehnologija, promocija samozapošljavanja su neki od primjera. Programska podrška više je viđena kao poboljšanje nego zamjena postojećih politika i instrumenata za zapošljavanje.

Planirani rezultati:

1. NOVO ZNANJE, VJEŠTINE I KOMPETENCIJE – Poboľšano znanje, vještine i kompetencije, i radno iskustvo nezaposlenih i zaposlenih osoba kako bi se prilagodili potrebama tržišta rada i iskoristili potencijali za zapošljavanje u perspektivnim sektorima

Planirana promjena je u povećanoj prekograničnoj saradnji između relevantnih aktera koja za cilj ima povećan pristup i nezaposlenih i zaposlenih sticanju novih znanja, vještina i kompetencija koje se traže na tržištu rada. Ovo uključuje razvoj novih programa ili kvalifikacija za kojima postoji evidentna potražnja (npr. profesije vezane za ICT sektor, turizam, socijalne usluge, zelenu ekonomiju itd.), Pristup programima cjeloživotnog učenja trebalo bi povećati.

Fokus bi trebalo da bude usmjeren na obezbjeđenje sadržaja i kapaciteta za inkluziju mladih, žena i ruralnog stanovništva. Mogućnosti za prikupljanje radnih iskustava trebalo bi da se promovišu kroz povezivanje biznisa, obrazovanja i istraživanja, naročito

podsticanjem saradnje u oblasti inovacija i istraživanja u kojima se može generisati buduće zapošljavanje.

Potencijal za samozapošljavanje, podrška individualnim proizvođačima koji prepoznaju mogućnosti za zajedničku saradnju (npr. zadruge, povezivanje u klastere, itd) i onima koji podržavaju socijalne inovacije i razvoj socijalnih preduzeća mogu se rješavati zajednički. Inicijative za zapošljavanje bi trebalo prije svega da se fokusiraju na aktiviranje lokalnih resursa i podsticanje stvaranja zelenih radnih mjesta (npr. poljoprivreda i prerada, drvena gradnja, održivo upavljanja šumama, obnovljivi izvori energije, turizam i ostalo). Izuzetno je važno da se inicijative za zapošljavanje razvijaju u partnerstvima koja će moći održati rezultate po završetku programske podrške. U tom smislu, trebalo bi misliti o saradnji između javnog i civilnog sektora, posebno u okviru inicijativa za zapošljavanje u socijalnom preduzetništvu.

Kompetencije aktera koji kreiraju okruženje za podršku takođe bi trebalo da budu unaprijeđene kroz ovaj rezultat.

Indikatori rezultata¹:

Indikator	Jedinica	Početna vrijednost	Cilj 2022.
Učesnici sa povećanom zapošljivošću i kompetencijama za zapošljavanje, među njima mladi, žene, ruralno stanovništvo	broj	0	200
Organizacije/institucije sa povećanim kompetencijama za razvoj novih programa i usluga	broj	0	15
Nove usluge u ponudi	broj	0	1

Posebni cilj 2.: Jačanje socijalne i kulturne inkluzije ugroženih grupa

U programskom području postoje značajne razlike u pristupu socijalnim, zdravstvenim i kulturnim uslugama između ruralnih i urbanih dijelova. Pored toga, ukupni nivo socijalnih i zdravstvenih usluga je prilično nizak u poređenju sa razvijenijim zemljama. Kvalitet i pristup uslugama je poseban izazov za ugrožene grupe (npr. starija lica, ruralno stanovništvo, samohrani roditelji, mladi nezaposleni, žene, i ostale ugrožene grupe). Postoji relativno dobro razvijena mreža javnih i organizacija civilnog društva, međutim, sa ograničenim finansijskim i ljudskim resursima. Očekuje se da će obje zemlje u bliskoj budućnosti usvojiti zakone o socijalnom preduzetništvu. To će stvoriti mogućnosti za zajednički razvoj partnerstava i podsticanje socijalnih inovacija.

Planirani rezultat:

1. BOLJE USLUGE – Povećan pristup socijalnim i kulturnim uslugama ugroženih/isključenih grupa.

Planirana promjena je od naročite važnosti za obezbjeđivanje jednakih mogućnosti za različite grupe građana u programskom području. Identifikovana je velika potražnja za velikim brojem usluga. Uzimajući u obzir finansijska ograničenja programa, fokus bi

¹ Napomena: ciljne vrijednosti za sve indikatore su postavljene pod pretpostavkom 1,5 miliona EUR programskih sredstava godišnje.

trebalo da bude usmjeren na rješavanje izazova od prekograničnog značaja tako da se obezbijede zajednička rješenja kroz pilot projekte sa najvećim potencijalom za održivost i prenošenje u druge zainteresovane regije. Rješenja koja doprinose unapređenju kvaliteta života ljudi iz udaljenih područja, naročito najugroženijih grupa u riziku od socijalne isključenosti, zajedno sa poboljšanim pristupom objektima i uslugama zdravstvene i socijalne zaštite trebalo bi da budu u fokusu programa. Trebalo bi podsticati socijalne inovacije. Podrška socijalnoj i kulturnoj inkluziji etničkih grupa takođe bi trebalo da se uzme u obzir kao i mogućnosti zajedničkog korišćenja javne infrastrukture i usluga s obje strane granice (npr. zajednički sporazumi).

Indikatori rezultata:

Indikator	Jedinica	Početna vrijednost	Cilj 2022.
Ugrožene osobe imaju pristup boljim uslugama, među njima žene i stara lica	broj	0	1,000
Nove usluge razvijene	broj	0	Najmanje 1
Organizacije sa povećanim kompetencijama	broj	0	Najmanje 25

Vrste aktivnosti i glavne ciljne grupe i krajnji korisnici

Vrste aktivnosti podržane u okviru tematskog prioriteta uključuju:

- Prekogranični transfer znanja, iskustva i aktivnosti jačanja kapaciteta za specifične ciljne grupe i krajnje korisnike
- Jačanje kapaciteta (obuka, zapošljavanje, inicijative za zapošljavanje) za ciljne grupe
- Razvoj novih kvalifikacija, obrazovnih i programa obuke koji rješavaju potrebe tržišta rada
- Demonstracioni i pilot projekti koji podržavaju zajednički razvoj inicijativa za zapošljavanje i socijalnih preduzeća
- Prekogranične razmjene studenata, nezaposlenih, diplomaca
- Unapređenje sadržaja (radovi i materijal) kako bi se obezbijedile usluge socijalne zaštite, zdravstvene i kulturne usluge
- Ostalo.

Za više detalja pogledati Tabelu 3 – pregled programske strategije.

Ciljne grupe i krajnji korisnici (lista nije iscrpna):

- Službe za zapošljavanje,
- Obrazovne i istraživačke institucije i organizacije
- Privredne i zanatske komore, udruženja preduzetnika, klasteri
- Sindikati
- Organizacije civilnog društva/NVO
- Nacionalna, lokalne i regionalne vlasti
- Lokalne i regionalne razvojne agencije
- Organizacije koje obezbjeđuju okruženje za podršku biznisu
- Nezaposlene osobe, posebno oni koji su teško zapošljivi

- Zaposleni koji traže druge mogućnosti za zaposlenje
- Ugrožene grupe (etničke manjine, mladi, osobe sa invaliditetom, žene, starija lica, i druge ugrožene grupe u riziku od isključenosti)
- Lokalne zajednice
- Ostali.

3.2.2 TP2 – ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE, PODSTICANJE PRILAGOĐAVANJA KLIMATSKIM PROMJENAMA I NJIHOVOG SMANJENJA, PREVENCIJA I UPRAVLJANJE RIZICIMA

Posebni ciljevi i planirani rezultati

Situaciona i SWOT analiza pokazale su da postoje potrebe i zajednički izazovi koji su suženi na najvažnije u ovom tematskom prioritetu.

Posebni cilj 2.1.: 2.1. Unapređenje upravljanja otpadom i tretmana otpadnih voda (WWT) u programskom području

Neefikasno upravljanje čvrstim otpadom i otpadnim vodama zajednički je problem koji utiče na programsko područje, a čije rješavanje je postalo jedan on najviših nacionalnih prioriteta u objema zemljama. Problem je posebno izražen duž rijeka koje prolaze kroz programsko područje. Planiranje regionalnih rješenja za upravljanje otpadom počelo je tek nedavno. Postoje značajne potrebe za proširenjem komunalnih usluga u ruralnim područjima, dok je u isto vrijeme neophodno razviti i podržati komplementarne usluge (smanjenje otpada, primarna selekcija, uređenje reciklažnih dvorišta, itd.). Slabo naseljena područja zahtijevaju različita rješenja, naročito po pitanju tretmana otpadnih voda.

Planirani rezultati:

1. OJAČANI KAPACITETI opština i javnih komunalnih preduzeća za efektivno i efikasno upravljanje otpadom i otpadnim vodama

Planirana promjena sastoji se od povećanih kapaciteta opština i njihovih javnih komunalnih preduzeća za bolje rješavanje pitanja upravljanja otpadom i tretmana otpadnih voda povećanjem transfera znanja, podsticanjem međuopštinske saradnje i pripremom zajedničkih rješenja ili uvođenjem pilot usluga koje bi dopunile planiranu regionalnu infrastrukturu. Prioritet bi trebalo dati rješenjima zajedničkih problema koji utiču na programsko područje (npr. duž rijeka) i zajedničkim rješenjima za ruralna područja u kojima opštinska infrastruktura neće biti izgrađena ili gdje usluge još nisu dostupne. Učenje i razmjena dobre prakse, uvođenje pilot rješenja u saradnji sa istraživačkim i razvojnim institucijama mogu dodati vrijednost promovisanju ekoloških pristupa.

Indikatori rezultata:

Indikator	Jedinica	Početna vrijednost	Cilj 2022.
Opštine imaju koristi od rješenja/mjera za upravljanje otpadom i tretman otpadnih	broj	0	najmanje 4

voda podržanih programom			
Domaćinstva imaju koristi od rješenja/mjera ² za zajedničko upravljanje otpadom i tretman otpadnih voda podržanih programom	broj	0	50

Posebni cilj 2.2.: Zaštita prirodnih resursa i podsticanje prilagođavanja klimatskim promjenama i njihovog smanjenja

Programsko područje ima relativno dobro očuvanu životnu sredinu koja je, međutim, pod pritiskom iz nekoliko razloga. Najčešći su nedovoljna umreženost javnih komunalnih službi i nedovoljan nivo svijesti stanovništva i industrije. Ovo za rezultat ima neprimjerenu praksu koja ugrožava životnu sredinu i kvalitet života. Povećanje svijesti relevantnih aktera je neophodno zajedno sa konkretnim mjerama zaštite životne sredine kako bi se osigurali dugoročni efekti. Biće podržana zajednička rješenja identifikovanih zajedničkih problema.

Značajne površine su već pod zaštitom prirode. Očuvanje biodiverziteta je izazov koji je potrebno rješavati zajedno naročito s obzirom na određivanje lokaliteta i standarda u okviru mreže NATURA 2000. Dobra praksa u očuvanju prirode i potencijal za zajedničko upravljanje prirodnim resursima naročito duž granice gdje akcije mogu imati prekogranični efekat trebalo bi ispitati (šume, vodeni resursi, itd) i promovisati.

Programsko područje nedavno je bilo izloženo većoj učestalosti brojnih rizika, posebno poplavama i požarima. Klimatske promjene će takođe stvoriti dodatni pritisak na proizvodnju hidroenergije, a mjere prilagođavanja moraće ovo uzeti u obzir. Dalja zaštita prirodnih resursa je izuzetno važna i saradnja trebalo bi da se podstiče naročito duž granice (zajedničke intervencije, oprema, uvođenje novih tehnologija i slično).

Planirani rezultati:

1. UNAPRIJEĐENA SVIJEST stanovnika i industrije o važnosti očuvanja životne sredine i prirode

Promjenu bi trebalo tražiti u povećanim kompetencijama i ekološkom ponašanju raznih ciljnih grupa u njihovoj svakodnevnoj praksi. Djeca i mladi mogu imati pozitivan uticaj na svoje porodice. Škole, lokalne zajednice i civilno društvo mogu igrati važnu ulogu u promjeni stavova upotrebom novih i inovativnih pristupa u promovisanju koncepata „smanji, ponovo koristi i recikliraj“. Industrija je specifična ciljna grupa kojom bi se trebalo baviti. Biće podržana saradnja u razmjeni dobrih praksi i razvoj zajedničkih programa i rješenja kako bi se povećala ekološka svijest u programskom području.

Indikatori rezultata:

Indikator	Jedinica	Početna vrijednost	Cilj 2022.
Ljudi koji direkto učestvuju u aktivnostima podizanja svijesti (među njima mladi)	broj	0	900
Organizacije koje učestvuju u aktivnostima podizanja svijesti	broj	0	12

² (Službe za sakupljanje otpada; odvojeno sakupljanje papira, stakla, metala, plastike, metalnog otpada, organskog otpada; reciklaža, obnovljena odlagališta otpada i ostalo)

2. UNAPRIJEĐENA ZAŠTITA PRIRODE – Ojačani kapaciteti za zajedničko upravljanje prirodnim resursima

Očekuje se povećan nivo saradnje između nadležnih institucija za zaštitu prirode na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou u programskom području. Razmjena iskustava i učenje o zajedničkim i čestim problemima stvara osnovu za nalaženje zajedničkih rješenja i razmjenu informacija povezanih sa očuvanjem i zaštitom prirode (npr. procjena populacije endemskih i ugroženih vrsta). Trebalo bi promovisati potencijal za obhijedinjavanje kompetencija, opreme i ljudskih resursa i razvoj zajedničkih mjera zaštite.

Indikatori rezultata:

Indikator	Jedinica	Početna vrijednost	Cilj 2022.
Broj institucija koje učestvuju u inicijativama zajedničkog upravljanja	broj	0	4
Područje obuhvaćeno mjerama zajedničkog upravljanja	ha	0	13.000

3. BOLJA SPREMNOST ZA VANREDNE SITUACIJE I OTPORNOST NA KLIMATSKE PROMJENE – Unaprijeđen nivo spremnosti za vanredne situacije i zajedničko upravljanje rizicima

Prekogranična saradnja u razvoju planova za upravljanje rizicima i koordinacija aktivnosti u vanrednim situacijama kao i jačanje kapaciteta trebalo bi da unaprijede spremnost aktera i njihovu efektivnost i efikasnost u realnim situacijama. U svim planiranim aktivnostima trebalo bi težiti povećanoj otpornosti na klimatske promjene sprovođenjem mjera prilagođavanja. Prioritet bi trebalo dati teritorijama duž granice (planinska područja, rijeke, konkretna područja kao što su parkovi prirode, itd.)

Indikatori rezultata:

Indikator	Jedinica	Početna vrijednost	Cilj 2022.
Područje obuhvaćeno mjerama/planovima zajedničkog upravljanja rizicima	ha	0	33.000
Ljudi sa povećanim kompetencijama u vezi sa spremnošću za vanredne situacije i upravljanje rizicima, među njima žene	broj	0	250
Populacija koja ima koristi od spremnosti za vanredne situacije i mjera za prevenciju rizika podržanih programom	broj	0	500

Vrste aktivnosti i glavne ciljne grupe i krajnji korisnici

Glavne vrste aktivnosti koje su podržane kroz ovaj tematski prioritet uključuju:

- Prekogranični transfer znanja i iskustva, aktivnosti jačanja kapaciteta i podizanja svijesti
- Poboljšanje objekata i opreme (tretman otpada i otpadnih voda, spremnost za vanredne situacije, prevencija i smanjenje rizika, očuvanje prirode)
- Razvoj zajedničkih rješenja, planovi upravljanja, praćenje, itd.
- Demonstracioni i/ili pilot projekti
- Ostalo.

Za više detalja pogledati Tabelu 3 – pregled programske strategije

Ciljne grupe i krajnji korisnici (lista nije iscrpna):

- Javna komunalna preduzeća, lokalne samouprave
- Nacionalne, regionalne, i lokalne institucije i organizacije koje se bave zaštitom životne sredine, očuvanjem prirode i vanrednim situacijama
- Obrazovne i istraživačke institucije i orgnizacije
- Organizacije civilnog društva/NVO
- Nacionalne, lokalne i regionalne vlasti
- Lokalne i regionalne razvojne agencije
- Organizacije nadležne za upravljanje prirodnim resursima i zaštićenim područjima prirode
- Lokalno stanovništvo
- Ostali.

3.2.3 TP3 – PROMOCIJA TURIZMA I KULTURNOG I PRIRODNOG NASLJEĐA**Posebni ciljevi i planirani rezultati****Posebni cilj 3.1.: Unapređenje kapaciteta za korišćenje turističkih potencijala programskog područja**

Programsko područje jedno je od kulturno najrazličitijih sa izuzetnim prirodnim vrijednostima koje obezbjeđuju dobar potencijal za razvoj održivog turizma. Već postoje specifični proizvodi i mjesta koja su dobro prepoznata, a neka od njih i dobro posjećena. Znatan broj turista privlači srpska strana (ski centri, planine, spa centri) dok još ima potencijala da se turisti koji putuju na more u Crnu Goru privuku da svrate i posjete planinske dijelove. Trenutno, prekogranična saradnja između pružalaca turističkih usluga nije dobro razvijena. Integrisanje i unapređenje ponude oko ključnih proizvoda i destinacija (npr. planinarenje, biciklizam, skijanje, parkovi prirode, kultura i ostalo) moglo bi povećati vidljivost i obezbijediti mogućnosti za bolju valorizaciju ponude. Trebalo bi podržati kapacitete za bolji razvoj, marketing i praćenje efekata.

Turizam može da se posmatra kao okidač za razvoj drugih sektora i usluga u programskom području (npr. poljoprivreda i proizvodnja tradicionalnih prehrambenih proizvoda, rukotvorine, transportne usluge, itd.). Sve veće interesovanje za aktivnosti

koje bi trebalo probati, istražiti i iskusiti nudi mnogo mogućnosti za razvoj komplementarnih programa koji su trenutno nerazvijeni, npr. aktivnosti na otvorenom, programi za specifične niše ciljnih grupa.

Planirani rezultati:

1. UNAPRIJEĐEN ZAJEDNIČKI TURISTIČKI PROIZVOD

Valorizacija prirodnih i kulturnih potencijala u programskom području prilično je slaba. Za efektivnu integraciju turističke ponude neophodno je unaprijediti saradnju između pružalaca turističkih usluga i podržati organizacije s obje strane granice u vezi sa glavnim proizvodima sa prekograničnim razvojnim potencijalom (područja pod zaštitom prirode, vjerski turizam, kultura, aktivnosti na otvorenom i ostalo).

Program ima za cilj poboljšanje ovih potencijala izradom zajedničke vizije i strategija za razvoj i upravljanje integrisanim proizvodima i/ili destinacijama. Ovo će biti podržano uređenjem lakše turističke infrastrukture, razvojem novih atrakcija, povezanih usluga i promotivnih alata. Povećanje kapaciteta ljudskih resursa takođe je neophodno (nove kompetencije, primjena standarda i sl.)

Indikatori rezultata:

Indikator	Jedinica	Početna vrijednost	Cilj 2022.
Postojeće ponude integrisane	broj	0	10
Posjetioци unaprijeđenih sadržaja podržanih programom	broj	0	najmanje 5,000
Postojeći pružaoci turističkih usluga sa unaprijeđenim kompetencijama	broj	0	10

2. RAZVIJENI KOMPLEMENTARNI PROIZVODI I USLUGE

Očekivana promjena traži se otkrivanjem potencijala drugih sektora koji će turističku ponudu u programskom području dopuniti, nadograditi i učiniti raznovrsnijom. Prioritet bi trebalo dati aktiviranju lokalnih resursa (npr. tradicionalni proizvodi, rukotvorine, aktivnosti na otvorenom, programi prirodne i kulturne interpretacije, turističke farme, turistički klasteri, itd.). Visoka planinska područja predstavljaju poseban izazov. Mogle bi se obuhvatiti i mogućnosti za razvoj komplementarnih usluga u transportu, marketingu, rezervisanju, bezbjednosti, itd. Trebalo bi promovisati talente i potencijale mladih, naročito onih koji pohađaju škole i fakultete u vezi sa turizmom.

Indikatori rezultata:

Indikator	Jedinica	Početna vrijednost	Cilj 2022.
Nove turističke ponude razvijene	broj	0	5
Nove ponude komercijalizovane	broj	0	2

Glavne vrste aktivnosti koje su podržane kroz ovaj tematski prioritet uključuju:

- Osnivanje prekograničnih mreža/klastera/platformi za zajednički razvoj i promociju
- Prekogranični transfer znanja i iskustva i aktivnosti jačanja kapaciteta u vezi sa razvojem integrisanih turističkih proizvoda i destinacija
- Aktivnosti jačanja kapaciteta za potencijalna nova preduzeća
- Unapređenje turističkih sadržaja i razvoj turističke infrastrukture
- Razvoj novih proizvoda, usluga, promotivnih alata
- Ostalo.

Za više detalja pogledati Tabelu 3 – pregled programske strategije.

Ciljne grupe i krajnji korisnici (lista nije iscrpna):

- Pružaoci turističkih usluga
- Turistički i povezani klasteri
- Turističke organizacije na nacionalnom/regionalnom/lokalnom nivou,
- Organizacije nacionalnih/parkova prirode,
- Obrazovne i istraživačke institucije i organizacije,
- Civilno društvo/NVO,
- Nacionalna, lokalna i regionalna tijela,
- Lokalne i regionalne razvojne agencije,
- Udruženja proizvođača (agro-prehrambeni),
- Kulturne institucije,
- Komore,
- Ostali.

3.2.4. P4 – TEHNIČKA PODRŠKA

Posebni cilj:

Posebni cilj tehničke podrške je da se obezbijedi djelotvorno, efikasno, transparentno i blagovremeno sprovođenje programa prekogranične saradnje, kao i podizanje svijesti o programu kod nacionalnih, regionalnih i lokalnih zajednica i, uopšteno, stanovništva na prihvatljivom programskom području. On takođe podržava aktivnosti podizanja svijesti na nivou države kako bi se informisali državljani obje države korisnice Ipe II. Pored toga, kako se ispostavilo na osnovu iskustva iz programskog ciklusa 2007-2013. godine, ovaj prioritet takođe će ojačati administrativni kapacitet tijela i korisnika koji sprovode program s ciljem da se poboljša osjećaj vlasništva i prikladnost programa i rezultata projekata.

Sredstva opredijeljena za tehničku podršku koristiće se kao podrška radu nacionalnih Operativnih struktura (OS) i Zajedničkog odbora za praćenje (ZOP) u obezbjeđivanju efikasnog uspostavljanja, sprovođenja, praćenja i evaluacije programa, kao i optimalnog korišćenja resursa. To će se ostvariti kroz osnivanje i rad Zajedničkog tehničkog sekretarijata (ZTS) sa sjedištem na teritoriji Srbije i Antene na teritoriji Crne Gore. ZTS

će biti zadužen za svakodnevno upravljanje programom i podnosiće izvještaje Operativnim strukturama i Zajedničkom odboru za praćenje.

Planirani rezultati:

1. Unaprijeđena administrativna podrška Operativnim strukturama (OS) i Zajedničkom odboru za praćenje (ZOP) programa

Ovaj prioritet obezbijediće sprovođenje programa bez poteškoća tokom svih njegovih faza. On uključuje raspoloživost finansijskih sredstava i raspoređivanje kvalifikovanog osoblja zaduženog za pružanje podrške Operativnim strukturama i Zajedničkom odboru za praćenje, kao i za uspostavljanje i sprovođenje mehanizama i procedura upravljanja, praćenja i kontrole. Ukoliko bude potrebno, on će takođe doprinijeti pripremi narednog finansijskog ciklusa (2021-2026).

Indikatori rezultata:

Indikator	Jedinica	Početna vrijednost	Cilj 2022.
Prosječan udio korisnika zadovoljnih podrškom sprovođenju programa	Procenat	Nema dostupnih podataka	85%

2. Ojačan tehnički i administrativni kapacitet za upravljanje programom i sprovođenje programa

Ovaj prioritet takođe će obezbijediti mogućnosti za unapređenje kompetencija i vještina upravljačkih struktura programa, kao i potencijalnih podnosilaca predloga i korisnika bespovratnih sredstava. Konkretno aktivnosti izgradnje kapaciteta planiraće se i izvršavati na osnovu potreba identifikovanih u toku sprovođenja programa. Kao dio naučenih lekcija iz programskog ciklusa 2007-2013, (i) očekivaće se povećano učešće članova ZOP u zadacima propisanim u okviru pravnog okvira Ipe II; (ii) ojačaće se kapacitet potencijalnih aplikanata za razvoj održivih prekograničnih partnerstava; i (iii) ojačaće se kapacitet korisnika bespovratnih sredstava da na zadovoljavajući način ispune obaveze iz svojih ugovora.

Indikatori rezultata:

Indikator	Jedinica	Početna vrijednost	Cilj 2022.
Prosječno povećanje broja pristiglih prijedloga ³ u okviru svakog sljedećeg poziva		Nema dostupnih podataka	Nema podataka
Prosječan porast broja koncepata koji bi	procenat	Nema	50%

³ Napominjemo da su u finansijskoj perspektivi 2014-2020. mogući prilagođeni/strateški pozivi na podnošenje predloga predviđeni s jasnim fokusom i/ili određenim zahtjevima u vezi sa potencijalnim korisnicima. Takođe, pozivi za projekte bi mogli koristiti princip rotacije za odabir tematskih prioriteta i njihovih posebnih ciljeva i u tom smislu broj prijedloga neće nužno biti povećan.

ispunili uslove za dalju procjenu		dostupnih podataka	
-----------------------------------	--	--------------------	--

3. Garantovana vidljivost programa i njegovih ishoda

Programi prekogranične saradnje su veoma popularni u prihvatljivim područjima zahvaljujući, između ostalog, vidljivosti aktivnosti preduzetih tokom programskog ciklusa 2007-2013. godine. Posmatrajući broj podnosilaca predloga u okviru naknadnih poziva, primijećeno je da postoji sve veće interesovanje za inicijative za saradnju. Ova postignuća bi trebalo održati, pa čak i poboljšati, tokom sprovođenja finansijske perspektive 2014-2020. godine. Trebalo bi stvoriti niz komunikacionih kanala i promotivnih alata da bi se obezbijedilo redovno informisanje između zainteresovanih strana u programu i šire javnosti. Programi prekogranične saradnje su pozvani da prezentuju svoja dostignuća najbolje prakse na godišnjim forumima i drugim događajima u vezi sa makroregionalnim strategijama u kojim su zemlje članice, uključujući i učešće na događajima u vezi sa makroregionalnim strategijama gdje zemlje i učestvuju.

Indikatori rezultata:

Indikator	Jedinica	Početna vrijednost	Cilj 2022.
Broj ljudi koji učestvuju u promotivnim događajima	procenat	2.103	110%
Broj posjeta web stranicama programa	procenat	39.474	110%

Vrsta aktivnosti:

Spisak potencijalnih aktivnosti obuhvaćenih sredstvima opredijeljenim za tehničku podršku, koji nije iscrpan, uključio bi:

- Osnivanje i rad Zajedničkog tehničkog sekretarijata i njegove Antene.
- Organizaciju događaja, sastanaka, obuka, studijskih posjeta ili posjeta u cilju razmjene kako bi se učilo iz najbolje prakse drugih inicijativa za razvoj područja.
- Učešće zaposlenih iz upravljačkih struktura u forumima Zapadnog Balkana ili EU
- Pripremu internih i/ili eksternih uputstava/priručnika
- Podrška potencijalnim podnosiocima predloga u razvoju partnerstva i projekta (forumi za traženje partnera itd.)
- Davanje savjeta korisnicima bespovratnih sredstava o problemima sprovođenja projekta
- Praćenje sprovođenja projekta i programa, uključujući uspostavljanje sistema praćenja i relevantnog izvještavanja
- Organizaciju aktivnosti evaluacije, analiza, istraživanja i/ili studija porijekla
- Informisanje i promocija, uključujući pripremu, usvajanje i redovnu reviziju plana vidljivosti i komunikacije, dijeljenje informacija (info-dani, naučene lekcije, studije najboljih slučajeva, novinski članci i saopštenja), promotivni događaji i

štampani materijali, razvoj komunikacionih alata, održavanje, ažuriranje i poboljšanje web stranice programa itd.

- Pružanje podrške radu Zajedničke radne grupe zadužene za pripremu programskog ciklusa 2021-2026. godine
- Učešće u godišnjim forumima i drugim događajima vezanim za makro-regionalne strategije: Strategija EU za Jadransko-jonsku regiju i Strategija EU za dunavski region

Ciljne grupe i krajnji korisnici (spisak nije iscrpan):

- Strukture upravljanja programom, uključujući ugovorna tijela
- Potencijalni podnosioci predloga
- Korisnici bespovratnih sredstava
- Krajnji korisnici projekta
- Šira javnost

Tabela 3: Pregled programske strategije

Tematski prioritet: PODSTICANJE ZAPOSŁJAVANJA, MOBILNOSTI RADNE SNAGE I SOCIJALNE I KULTURNE INKLUZIJE S OBJE STRANE GRANICE			
Posebni cilj(evi)	Rezultati	Indikatori	Vrste aktivnosti (Lista nije iscrpna)
1.1 Povećanje zapošljivosti i mogućnosti za zapošljavanj e	1.1.1 Nova znanja, vještine i kompetenci je	Broj učesnika sa povećanom zapošljivošću i kompetencijama za zaposlenje, među kojima se mladi, žene, ruralno stanovništvo Broj organizacija/institucija sa povećanim kompetencijama za razvoj novih programa i usluga Broj novih usluga koje su ponuđene	Aktivnosti obuke i jačanja kapaciteta za unapređenje znanja i vještina koje se traže na tržištu rada (ICT, životne vještine, socijalne vještine, nova ili deficitarna zanimanja, itd.) Aktivnosti koje za cilj imaju povećanje kontakata i saradnje studenata, diplomaca i obrazovnih institucija sa potencijalnim poslodavcima (npr. stažiranje, obuka na radnom mjestu/zapošljavanje, angažovanje u istraživanju i inovacija u biznis sektoru, mentorstvo, i slično) Razvoj programa cjeloživotnog učenja, sistemi stručnog obrazovanja i obuke, programi novih kvalifikacija Unapređenje sadržaja (radovi i materijal) relevantnih aktera koji obezbjeđuju obuku, radno iskustvo, istraživanje i inovativnu podršku u vezi sa zapošljavanjem i

			inicijativama za zapošljavanje Osnivanje centara za obuku koji se bave zajedničkim/dijeljenim potrebama Aktivnosti koje podstiču prekogranično korišćenje infrastrukture/usluga Podsticanje preduzetništva, naročito kod mladih i ruralne populacije (npr. zeleni poslovi uz korišćenje lokalnih resursa i materijala, organska proizvodnja i prerada, ljekovito bilje, održivi turizam, socijalne inovacije, ICT usluge, obnovljivi izvori energije, itd.) Pilot projekti i inicijative za zapošljavanje, uključujući i one koji podržavaju razvoj socijalne ekonomije i socijalnih preduzeća Prekogranične inicijative za zapošljavanje koje se tiču zajedničkih potencijala ruralnih područja za zapošljavanje (zadruga, zajednička postrojenja za preradu i marketing sadržaji, zanati, brendiranje, itd.)
1.2 Jačanje socijalne i kulturne inkluzije	1.2.1 Bolje usluge - Povećan pristup socijalnim i kulturnim uslugama ugroženih/isključenih grupa	Broj ugroženih osoba sa pristupom boljim uslugama, među kojima su žene i starija lica Broj novih usluga koje su razvijene Broj organizacija sa povećanim kompetencijama	Unapređenje objekata i usluga zdravstvene zaštite, promovisanje pristupa uslugama zdravstvene zaštite u ruralnim područjima (mobilne službe, itd.) Promovisanje zdravih stilova života i preventivnih aktivnosti Razmjena iskustava i dobre prakse, jačanje kapaciteta u vezi sa socijalnim inovacijama Demonstracioni/pilot projekti koji razvijaju nove programe i usluge za ugrožene grupe (deinstitucionalizacija, osnaživanje žena, usluge za starija lica, djecu i mlade, i druge ugrožene grupe u riziku od socijalne isključenosti itd.) Aktivnosti koje podstiču prekogranično korišćenje infrastrukture/usluga Osnivanja centara/sadržaja koji

Srbija

			pružaju mogućnosti isključenim grupama da rade, razviju talente, socijalizuju se, itd. Aktivnosti, događaji koji podstiču kulturnu i socijalnu inkluziju
--	--	--	--

Tematski prioritet: ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE, PODSTICANJE PRILAGOĐAVANJA KLIMATSKIM PROMJENAMA I NJIHOVOG SMANJENJA, PREVENCIJA I UPRAVLJANJE RIZICIMA			
Posebni cilj(evi)	Rezultati	Indikatori	Vrste aktivnosti (Lista nije iscrpna)
2.1. Unapređenje upravljanja otpadom i tretmana otpadnih voda	2.1.1. Ojačani kapaciteti - opština i javnih komunalnih službi za efektivno i efikasno upravljanje otpadom i otpadnim vodama	Broj domaćinstava koja imaju koristi od zajedničkog upravljanja otpadom i tretman otpadnih voda rješenja/mjera podržanih programom Broj opština koje imaju koristi od rješenja/mjera za upravljanje otpadom i tretman otpadnih voda podržanih programom	Razmjena iskustva i jačanje kapaciteta (regionalnih) javnih komunalnih prduzeća kako bi se uvela nova međuopštinska/regionalna rješenja za upravljanje otpadom i tretman otpadnih voda Razvijanje zajedničkih rješenja za efektivno upravljanje otpadom i tretman otpadnih voda posebno u ruralnim područjima a duž glavnih Rijeka – studije održivosti, zajedničko upravljanje, Aktivnosti koje vode ka osnivanju reciklažnih dvorišta u opštinama, obezbjeđivanje prostora za otpad koji se reciklira, uspostavljanje sistema za specifične tokove otpada, uklanjanje nelegalnih odlagališta i uspostavljenje redovnog sakupljanja i transporta otpada Razvoj sistema za razmjenu i prikupljanje podataka o količinama i sastavu proizvedenog otpada u programskom području, Izrada registra zagađivača vode, zagađivača vazduha, zagađivača tla, planiranje i zaštita područja sa poljoprivrednim tlom Demonstracioni projekti od prekograničnog značaja (promovisanje primarne selekcije otpada, osnivanje reciklažnih dvorišta, formiranje stočnih grobalja, tretman otpadnih voda u ruralnim područjima, itd.) npr. duž rijeka Ibar i Lim, ruralna područja
2.2. Zaštita prirodnih resursa	2.2.1. Unaprijeđena svijest - Unaprijeđena svijest	Broj ljudi koji direktno učestvuju u aktivnostima podizanja	Ekološka edukacija i podizanje svijesti specifičnih ciljnih grupa (stanovnici, djeca i mladi, javni i privatni sektor, ruralna populacija, grad itd.)

	stanovnika i industrije o važnosti očuvanja životne sredine i prirode	svijesti - među kojima su mladi Broj organizacija koje učestvuju u aktivnostima unapređenja svijesti	Jačanje kapaciteta NVO i njihovih mreža Zajedničke ekološke akcije (npr. obnavljanje nelegalnih otpada, kreativna/inovativna reciklaža, akcije zaštite prirode, kompostiranje, istraživački kampovi o zaštiti životne sredine i prirode, itd.) Zajedničke medijske aktivnosti, praćenje politika, Informativni i edukativni programi u školama, Inovacija u predstavljanju rezultata praćenja ekološkog kvaliteta, itd.
	2.2.2. Unaprijeđena zaštita prirode - Ojačani kapaciteti za zajedničko upravljanje prirodnim resursima	Broj institucija uključenih u inicijative za zajedničko upravljanje Područje obuhvaćeno mjerama zajedničkog upravljanja (ha)	Razvoj zajedničkih planova upravljanja za područja zaštite prirode, zaštita prirodnih resursa, praćenje i razmjena podataka o praćenju, mape biodiverziteta i geodiverziteta itd. Uvođenje standarda NATURA 2000 Procjena populacije endemskih i ugroženih vrsta Demonstracioni projekti koji se tiču zaštite prirodnih resursa, kao što je biodiverzitet, očuvanje prirodnih staništa od invazivnih vrsta, itd.
	2.2.3. Bolja spremnost za vanredne situacije i otpornost na klimatske promjene - Unaprijeđen nivo spremnosti za vanredne situacije i zajedničko upravljanje rizicima	Područje obuhvaćeno mjerama mjerama/ planovima zajedničkog upravljanja rizicima (ha) Broj ljudi sa unaprijeđenim kompetencijama u vezi sa spremnošću za vanredne situacije i upravljanje rizicima i aktivnosti prilagođavanja, među kojima su žene	Aktivnosti zajedničkog upravljanja rizicima (procjena rizika, razvijanje mjera za prevenciju požara, poplava, zagađenja, upravljanje i koordinacija, itd.) Zajedničko jačanje kapaciteta (obuka o spremnosti, spašavanju, podizanje svijesti kod specifičnih ciljnih grupa, prevencija, itd.) Demonstracioni projekti od prekograničnog značaja (sprovođenje mjera, kupovina opreme, osnivanje zajedničkih centara za vanredne situacije, itd.)

		% populacije koja ima koristi od spremnosti za vanredne situacije i mjera za prevenciju rizika	
--	--	--	--

Tematski prioritet: PROMOCIJA TURIZMA I KULTURNOG I PRIRODNOG NASLJEĐA			
Posebni cilj(evi)	Rezultati	Indikatori	Vrste aktivnosti (Primjeri bi trebalo da budu dalje razrađeni)
3.1. Unapređenje kapaciteta za korišćenje turističkih potencijala programskog područja	3.1.1. Unaprijeđeni zajednički turistički proizvodi	Broj postojećih ponuda koje su integrisane Broj posjetilaca unaprijeđenih turističkih sadržaja Broj postojećih pružalaca turističkih usluga sa unaprijeđenim kompetencijama	Aktivnosti u vezi sa podsticanjem saradnje i koordinacije između turističkih organizacija i pružalaca usluga s obje strane granice, Razvoj zajedničkog koncepta, vizija i budući razvoj programa Podsticanje institucionalne saradnje sa javnim i nevladinim organizacijama povezanim sa turizmom Aktivnosti koje za cilj imaju podsticanje prilika za investiranje u turizam programskog područja Integracija postojećih individualnih ponuda u zajedničke okupljene oko glavnih proizvoda, npr. planinarenje, biciklizam, spa, skijanje, vjerski turizam, umjetničke i kulturne rute, područja zaštićene prirode, tradicionalna hrana, ... Uređenje lakše infrastrukture kako bi se podržao razvoj ključnih proizvoda (npr. Centri za posjetioce, postavljanje znakova, manje obnove istorijskih/kulturnih mjesta u turističke svrhe, sadržaji za rekreaciju, itd.) Aktivnosti jačanja kapaciteta za pružaoce turističkih usluga fokusirane na razvoj, kvalitet i

			integrisanje ponuda, razvoj destinacija i upravljanje
	3.1.2. Komplementarni proizvodi i usluge razvijeni	Broj novih turističkih ponuda koje su razvijene Broj novih turističkih ponuda koje su komercijalizovane	Jačanje kapaciteta za razvoj komplementarnih usluga kojima se valorizuju prirodni i kulturni potencijali (npr. tumačenje prirode, programi vođenja za specifične ciljne grupe, programi na otvorenom i u zatvorenom) a koji uključuju lokalnu populaciju, potencijal i postojeće preduzeća i organizacije Aktivnosti u vezi sa diversifikacijom ponude uključivanjem drugih sektora (npr. poljoprivredna prerada, ponuda organske hrane, rukotvorine i drugi lokalni proizvodi, kultura, održivi transport itd.), Aktivnosti koje podstiču lance snabdijevanja i klastere Razvoj specifičnih ponuda u ruralnim i planinskim područjima, naročito za uključivanje žena Razvoj inovativnih ponuda i usluga korišćenjem ICT i drugih dostupnih tehnologija (npr. GPS rute, sistemi rezervacija, itd.) Razvoj atrakcija Povećanje kapaciteta

			specifičnih usluga (npr. planinsko spašavanje, usluge vodiča) Razvoj inovativnih niša ponuda koje se fokusiraju na specifične ciljne grupe (osobe sa invaliditetom, mladi, stara lica...) Razvoj turističke statistike i sistema praćenja uticaja turizma na regionalni Osiguranje standarda međunarodnog kvaliteta u hotelskoj industriji Priprema i primjena profesionalnog i sveobuhvatnog programa gostoprimstva Unapređenje sistema srednjih stručnih škola za hotelijerstvo i ugostiteljstvo uz obezbjeđenje novih profila zanimanja u turizmu Promovisanje aktivnosti koje vode podizanju kvaliteta upravljanja destinacijom
--	--	--	---

Promocija lokalnih prekograničnih **akcija „ljudi ljudima“** smatra se horizontalnim modalitetom koji se može primijeniti, gdje je to relevantno, u ostvarivanju svih odabranih tematskih ciljeva.

3.3 HORIZONTALNA I PITANJA OD ZAJEDNIČKOG INTERESA

Pitanja životne sredine i klimatskih promjena rangirani su vrlo visoko u programu. Potrebe i izazovi u vezi sa zaštitom životne sredine, efikasnošću resursa, prevencijom rizika i klimatskom akcijom rješavaće se u okviru Tematskog prioriteta br. 2. Pitanja životne sredine takođe će se rješavati i kroz druga dva tematska prioriteta. Naročiti fokus Tematskog prioriteta br. 1 usmjeren je na na podsticanje zapošljavanja u sektoru zelene ekonomije u nastajanju. Prirodni resursi programskog područja i zaštićena područja tretiraće se kroz razvoj održivih turističkih ponuda u okviru Tematskog prioriteta br. 3. Pitanja životne sredine posmatraće se u okviru procjene kvaliteta predloženih akcija.

Jednake mogućnosti i prevencija diskriminacije po osnovu pola, rasnog ili etničkog porijekla, vjere ili uvjerenja, invaliditeta, starosne dobi ili seksualne orijentacije poštovaće se tokom pripreme, izrade i sprovođenja programa saradnje. Tokom izrade programa uzete su u obzir potrebe različitih ciljnih grupa u riziku od takve diskriminacije. Programom je usmjerena pažnja na promovisanje jednakih mogućnosti za ugrožene grupe (etničke manjine, nezaposleni, mladi, stara lica, žene, osobe sa

invaliditetom i ostali) u okviru Tematskog prioriteta br. 1. Jednake mogućnosti takođe se promovišu u smislu tretiranja specifičnih potreba populacije u planinskim ruralnim područjima programskog područja gdje je pristup različitim javnim uslugama ograničen. Tokom sprovođenja programa u okviru svih njegovih prioriteta pratiće se inkluzija ugroženih grupa ili krajnjih korisnika.

Jednakost između muškaraca i žena takođe će se poštovati u svim fazama programa saradnje. Tokom pripreme situacione analize i tokom javnih konsultacija naglašene su posebne potrebe žena u pogledu pristupa zapošljavanju i socijalnoj zaštiti. Potencijalni korisnici će se podsticati da posmatraju situaciju žena i muškaraca gdje je to prikladno tokom planiranja i sprovođenja projekata. Rodno razvrstani podaci biće praćeni kroz indikatore uspjehnosti gdje je to prikladno.

Projekti koji su pripremljeni kroz Geografski orijentisani razvojni pristup (*Area-Based Development* - ABD) da se olakša održivi razvoj u definisanim geografskim oblastima u prekograničnim regijama na Zapadnom Balkanu, naročito ruralnim područjima koje karakterišu specifični kompleksni razvojni problemi, mogu biti uzeti u obzir za finansiranje u okviru ovog programa prekogranične saradnje. Uzeće se u obzir pripremni rad za Geografski orijentisani razvojni pristup već sproveden u prekograničnoj regiji koja obuhvata Srbiju i Crnu Goru.

ODJELJAK 4: FINANSIJSKI PLAN

U tabeli 1 prikazan je indikativni godišnji iznos udjela Unije u programu prekogranične saradnje za period 2014-2020. godine. U tabeli 2 dat je prikaz indikativne raspodjele sredstava opredijeljenih po tematskom prioritetu kao i naznaka maksimalnog iznosa sufinansiranja od strane Unije.

Tabela 1: Indikativna opredijeljena finansijska sredstva po godini za program prekogranične saradnje 2014-2020. godine

Godina	PROGRAM PREKOGRANIČNE SARADNJE IZMEĐU SRBIJE I CRNE GORE U OKVIRU IPE II							Ukupno (EUR)
	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2014- 2020.
Prekog ranične operaci je (svi tematsk i priorite ti)	840.000	1.200.00 0	1.200.00 0	840.000	1.200.00 0	1.200.00 0	1.080.0 00.	7.560.0 00
Tehnič ka podršk a	360.000	0	0	360.000	0	0	120.00 0	840.000 ,00
Ukupno (EUR)	1.200.00 0	1.200.00 0	1.200.00 0	1.200.00 0	1.200.00 0	1.200.00 0	1.200.0 00	8.400.0 00

Tabela 2: Indikativna opredijeljena finansijska sredstva opredijeljena po prioritetu i stopa udjela Unije

PRIORITETI	PROGRAM PREKOGRANIČNE SARADNJE IZMEĐU SRBIJE I CRNE GORE U OKVIRU IPE II za period 2014- 2020. godine			
	Udio Unije	Sufinansiranj e od strane korisnika	Ukupna finansijsk a sredstva	Stopa udjela Unije
	(a)	(b)	(c) = (a)+(b)	(d) = (a)/(c)
TP1: Podsticanje zapošljavanja, mobilnosti radne snage i socijalne i kulturne inkluzije s obje strane granice	2.100.000, 00	370.588,24	2.470.588, 24	85%
TP 2: Zaštita životne sredine,	3.360.000,	592.941,18	3.952.941,	85%

podsticanje prilagođavanja klimatskim promjenama i njihovog smanjenja, prevencija i upravljanje rizicima	00		18	
TP 3: Promocija turizma i kulturnog i prirodnog nasljeđa	2.100.000,00	370.588,24	2.470.588,24	85%
P4: Tehnička podrška	840.000,00	0,00	840.000,00	100%
SVEUKUPNO	8.400.000,00	1.334.117,66	9.734.117,66	

Udio Unije izračunat je u odnosu na prihvatljive toškove koji su zasnovani na ukupnim prihvatljivim troškovima uključujući javne i privatne troškove. Stopa sufinansiranja od strane Unije na nivou svakog tematskog prioriteta ne može biti niža od 20% niti viša od 85% prihvatljivih troškova.

Sufinansiranje tematskih prioriteta biće obezbijedeno od strane korisnika bespovratnih sredstava. Korisnici bespovratnih sredstava će imati udio od najmanje 15% ukupnih prihvatljivih troškova. Iznos predviđen za tehničku podršku ograničen je na 10% ukupnog iznosa opredijeljenog za program. Stopa sufinansiranja od strane Unije je 100%.

Sredstva za tematske prioritete biće dodijeljena kroz Sprovedbene odluke Komisije koje obuhvataju sredstva opredijeljena za jednu do tri godine, po potrebi. Sredstva za tehničku podršku biće dodijeljena kroz posebnu Sprovedbenu odluku Komisije.

ODJELJAK 5: ODREDBE O SPROVOĐENJU

Pozivi za dostavljanje predloga:

Nadležna tijela u zemljama učesnicama planiraju sprovođenje većine intervencija kroz šeme dodjele bespovratnih sredstava na osnovu javnih poziva za dostavljanje predloga. Ona će osigurati punu transparentnost u procesu i pristup širokom spektru javnih i privatnih subjekata. Zajednički odbor za praćenje će biti nadležan za identifikovanje tematskih prioriteta, posebnih ciljeva, ciljnih korisnika i posebnog fokusa svakog poziva za dostavljanje predloga koji će odobriti Evropska komisija.

Dinamika objavljivanja poziva za dostavljanje predloga zavisiće od više faktora, uključujući logistiku, vrijeme evaluacije i nivo zainteresovanosti potencijalnih podnosilaca. Stoga se u ovoj fazi ne može definisati koliko poziva za dostavljanje predloga će biti objavljeno tokom programskog perioda. Nadležna tijela svakako imaju obavezu da objave pozive za dostavljanje predloga izbjegavajući preklapanje tematskih prioriteta između različitih programa prekogranične saradnje. U pozivima za projekte

načelno će se koristiti princip rotacije za odabir tematskih prioriteta i njihovih posebnih ciljeva.

Prije objave poziva za dostavljanje predloga (i definisanja tenderske dokumentacije) nadležna tijela će pregledati trenutne potrebe/perspektive i postignuća indikatora iz prethodnih poziva za dostavljanje predloga. Na osnovu liste tematskih prioriteta i posebnih ciljeva koje bi trebalo objaviti, predložiće se poziv za dostavljanje predloga. Plan će biti usklađen sa drugim programima/pozivima za dostavljanje predloga koji bi u dogledno vrijeme mogli biti otvoreni/objavljeni istovremeno, kako bi se izbjeglo preklapanje. Za naredne pozive za projekte u okviru ovog finansijskog ciklusa biće odabrani oni tematski prioriteti i/ili posebni ciljevi koji nisu prethodno objavljeni.

Strateški projekti:

Tokom pripreme programa nisu identifikovani strateški projekti. Međutim, tokom perioda sprovođenja programa može se razmotriti opredjeljivanje dijela programskih finansijskih sredstava za jedan ili više strateških projekata. Identifikovanje strateških projekata će zavistiti od toga da li su obje zemlje pokazale posebni interes za rješavanje posebnih strateških prioriteta. Strateški projekti mogu biti u vezi sa sva tri tematska prioriteta, pri čemu najveći potencijal leži u okviru Prioriteta 2. Projekti pripremnog karaktera, kao što je kompilacija projektne dokumentacije, ne mogu se smatrati strateškim projektom.

Strateški okvir za projekte može biti definisan u relevantnim makroregionalnim strategijama gdje su obje zemlje članice.

Strateški projekti mogu biti odabrani kroz pozive za dostavljanje strateških projekata ili van poziva za dostavljanje predloga. U ovom drugom slučaju programski partneri će zajednički identifikovati i dogovoriti se oko bilo kog strateškog projekta/projekata koji/e će odobriti ZOP u odgovarajućem momentu tokom sprovođenja programa. Nakon identifikovanja i potvrde strateškog pristupa od nadležnih tijela i Zajedničkog odbora za praćenje, relevantne institucije (vodeće institucije za strateške projekte) će biti pozvane da podnesu svoje prijedloge projekata u formi projektnog zadatka, tehničke specifikacije ili predračuna. U tom slučaju, nakon što bude predložen i odobren od strane Zajedničkog odbora za praćenje i usvojen od Komisije, program prekogranične saradnje mora biti izmijenjen kako bi obuhvatio takav strateški projekat.

U oba slučaja, primljeni prijedlozi će biti evaluirani na osnovu unaprijed definisanih i nediskriminišućih kriterija za odabir. Strateški projekti će za rezultat imati jasne prekogranične uticaje i koristi za pograničnu oblast i njen narod. Takođe će se uzeti u obzir: značaj i doprinos projekta posebnim ciljevima i očekivanim rezultatima programa, zrelost i izvodljivost projektne održivosti rezultata.

Makroregionalne strategije:

S obzirom da obje zemlje učestvuju u Strategiji EU za dunavski region (COM (2010) 715) i Strategiji EU za Jadransko-jonsku regiju (COM(2014) 357)", definicija i razvoj strateških projekata može se izvršiti u okviru prioriternih oblasti ili tema identifikovanih i u komunikacionom i u akcionom planu tih strategija. Isto se može primijeniti i na pozive za dostavljanje predloga koji se mogu pokrenuti u vezi sa prioriternim oblastima ili temama makroregionalnih strategija čiji je program dio.

ANEKS II – OPŠTI USLOVI

Sadržaj

ANEKS II – OPŠTI USLOVI.....	1
Prvi dio: Opšte odredbe.....	2
Član 1 – Period izvršenja, period operativnog sprovođenja i rokovi za ugovaranje.....	2
Član 2 – Države korisnice Ipe II i njihove zajedničke dužnosti.....	2
Član 3 – Zahtjevi u pogledu izvještavanja.....	3
Član 4 – Vidljivost i komunikacija.....	3
Član 5 – Prava intelektualne svojine.....	3
Član 6 – Prihvatljivost troškova.....	3
 Drugi dio: Odredbe koje se primjenjuju na indirektno upravljanje od strane države korisnice Ipe II.....	4
Član 7 – Opšta načela.....	4
Član 8 –Postupci nabavki i dodjele bespovratne pomoći.....	4
Član 8a – Obaveza informisanja, administrativne sankcije i nepostupanje.....	6
Član 9 - <i>Ex ante</i> kontrole postupaka nabavki i dodjeljivanja bespovratne pomoći i <i>ex post</i> kontrole ugovora i bespovratne pomoći koje će sprovesti Komisija.....	6
Član 10 – Bankovni računi, računovodstveni sistemi i prepoznati troškovi.....	7
Član 11 –Odredbe koje se odnose na uplate koje Komisija izvršava državi korisnici Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo.....	8
Član 12 – Prekid plaćanja.....	9
Član 13 – Povraćaj sredstava.....	9
 Treći dio: Završne odredbe.....	10
Član 14 – Konsultacije između države korisnice Ipe II i Komisije.....	10
Član 15–Izmjene i dopune ovog Finansijskog sporazuma.....	10
Član 16 – Obustava ovog Finansijskog sporazuma.....	10
Član 17 – Okončanje ovog Finansijskog sporazuma.....	11
Član 18 – Dogovoreni mehanizmi za rješavanje sporova.....	11

Prvi dio: Opšte odredbe

Član 1 – Period izvršenja, period operativnog sprovođenja i rokovi za ugovaranje

- (1) Period izvršenja je period tokom kojeg se sprovodi Finansijski sporazum i obuhvata period operativnog sprovođenja kao i fazu zatvaranja. Trajanje perioda izvršenja propisano je članom 2 stav 1 Posebnih uslova i ono počinje stupanjem na snagu ovog Finansijskog sporazuma.
- (2) Period operativnog sprovođenja je period u kojem se završavaju sve operativne djelatnosti obuhvaćene ugovorima o nabavkama i bespovratnim sredstvima u sklopu Akcionog programa. Trajanje ovog perioda propisano je članom 2 stav 2 Posebnih uslova i počinje stupanjem na snagu ovog Finansijskog sporazuma;
- (3) Ugovorno tijelo treba da se pridržava perioda izvršenja i operativnog sprovođenja prilikom zaključivanja i sprovođenja ugovora o nabavkama i bespovratnim sredstvima u okviru ovog Finansijskog sporazuma.
- (4) Troškovi koji se odnose na aktivnosti u sklopu ovog Akcionog programa prihvatljivi su za finansiranje od strane EU samo ukoliko su nastali tokom perioda operativnog sprovođenja.
- (5) Ugovori o nabavkama i bespovratnim sredstvima zaključuju se najkasnije u roku od tri godine od stupanja na snagu Finansijskog sporazuma, osim za:
 - a) izmjene i dopune već zaključenih ugovora;
 - b) pojedinačne ugovore o nabavkama koji će biti zaključeni nakon prijevremenog raskida postojećeg ugovora o nabavkama;
 - c) ugovore koji se odnose na reviziju i evaluaciju, koji se mogu potpisati nakon operativnog sprovođenja;
 - d) promjenu tijela zaduženog za povjerene zadatke.
- (6) Ugovor o nabavkama ili bespovratnim sredstvima koji nije doveo do bilo kakvog plaćanja tokom dvije godine od njegovog potpisivanja automatski se raskida, a njegovo finansiranje obustavlja, osim u slučaju parničnog postupka pred pravosudnim ili arbitražnim organima.

Član 2 – Države korisnice Ipe II i njihove zajedničke dužnosti

- (1) Kako je predviđeno članom 76 stav 3 Okvirnih sporazuma, države korisnice Ipe II ostvaruju blisku saradnju, zajednički obavljaju naročito sljedeće funkcije i preuzimaju sljedeće odgovornosti:
 - (a) priprema programa prekogranične saradnje u skladu s članom 68 Okvirnih sporazuma, ili revizije programa;

- (b) osiguravanje učešća na sastancima Zajedničkog odbora za praćenje i drugim bilateralnim sastancima;
 - (c) imenovanje predstavnika u Zajedničkom odboru za praćenje;
 - (d) uspostavljanje Zajedničkog tehničkog sekretarijata i obezbjeđivanje odgovarajućeg broja osoblja;
 - (e) priprema i sprovođenje strateških odluka Zajedničkog odbora za praćenje;
 - (f) pružanje podrške u radu Zajedničkog odbora za praćenje i obezbjeđivanje informacija neophodnih za izvršavanje zadataka ovog odbora, a naročito informacija u vezi s napretkom operativnog programa u postizanju ciljeva po tematskim prioritetima kako je određeno u programu prekogranične saradnje;
 - (g) uspostavljanje sistema za prikupljanje pouzdanih informacija o sprovođenju programa prekogranične saradnje;
 - (h) izrada godišnjih i završnih izvještaja o sprovođenju kako je navedeno u članu 80 Okvirnih sporazuma u skladu s članom 3;
 - (i) priprema i sprovođenje koherentnog plana komunikacije i vidljivosti;
 - (j) izrada godišnjeg plana rada za Zajednički tehnički sekretarijat koji treba da odobri Zajednički odbor za praćenje.
- (2) U svrhu primjene člana 25 Okvirnog sporazuma o zaštiti podataka, lični podaci će biti:
- zakonito, pravično i transparentno procesuirani u odnosu na subjekt podatka;
 - prikupljeni se za određene, eksplicitne i legitimne svrhe i neće se obrađivati dalje na način koji je nespojiv sa samom svrhom;
 - adekvatne, relevantne i ograničene na ono što je neophodno u odnosu na svrhe za koje se obrađuju;
 - tačne i, po potrebi, ažurirane;
 - obrađene na način koji osigurava odgovarajuću sigurnost ličnih podataka; i
 - čuvane u obliku koji omogućava identifikaciju subjekata podataka ne duže nego što je potrebno za svrhe za koje se obrađuju lični podaci.
- Lični podaci uključeni u dokumente koje čuva korisnik Ipe II u skladu sa članom 8.5, moraju biti izbrisani nakon isteka rokova definisanog članom 8.5.

Član 3 – Zahtjevi u pogledu izvještavanja

- (1) Za potrebe zahtjeva u pogledu izvještavanja navedenih u članu 80 stav 1 Okvirnih sporazuma, Operativne strukture koriste obrazac dat u Aneksu III ovog Finansijskog sporazuma.
- (2) Za potrebe opštih zahtjeva u pogledu izvještavanja Komisije navedenih u članu 58 Okvirnog sporazuma i konkretnih zahtjeva u pogledu izvještavanja u okviru indirektnog upravljanja navedenih u članu 59 stav 1 Okvirnih sporazuma o godišnjem izvještaju o sprovođenju Ipe II, nacionalni koordinatori za Ipu koriste obrazac dat u Aneksu III ovog Finansijskog sporazuma.

- (3) Za potrebe posebnih zahtjeva u pogledu izvještavanja u okviru indirektnog upravljanja navedenih u tački a člana 59 stav 2 Okvirnog sporazuma o godišnjim finansijskim izvještajima, nacionalni službenik za ovjeravanje u državi korisnici Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo koristi obrasce date u Aneksu IV tač. a i b ovog Finansijskog sporazuma.
- (4) Za potrebe člana 59 stav 4 Okvirnog sporazuma, nacionalni koordinator za Ipuu državi korisnici Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo podnosi završni izvještaj o sprovođenju Ipe II ovog Akcionog programa Komisiji najkasnije četiri mjeseca nakon posljednje isplate izvođačima ili korisnicima bespovratnih sredstava.
- (5) Za potrebe člana 59 stav 6 Okvirnog sporazuma nacionalni službenik za ovjeravanje u državi korisnici Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo do 15. januara naredne finansijske godine dostavlja u elektronskoj formi primjerak podataka sadržanih u računovodstvenom sistemu utvrđenom u okviru člana 10 stav 5. To treba propratiti potpisanim nerevidiranim sažetim finansijskim izvještajem u skladu s Aneksom IV tačka c.

Član 4 – Vidljivost i komunikacija

- (1) Kako je predviđeno odredbama člana 24 stav 1, člana 76 stav 3 tačka k i člana 78 stav 8 tačka f Okvirnih sporazuma, države korisnice Ipe II pripremaju koherentan plan vidljivosti i aktivnosti komunikacije koji treba da se dostavi Komisiji na saglasnost u roku od 6 mjeseci od dana stupanja na snagu ovog Finansijskog sporazuma.
- (2) Ove aktivnosti vidljivosti i komunikacije su u skladu s Priručnikom za komunikaciju i vidljivost za eksterne akcije EU koji je na snazi u vrijeme datih aktivnosti, a koji propisuje i objavljuje Komisija i koji je na snazi u vrijeme sprovođenja aktivnosti.

Član 5 – Prava intelektualne svojine

- (1) Ugovori koji se finansiraju u okviru ovog Finansijskog sporazuma obezbjeđuju državi korisnici Ipe II da dobije sva neophodna prava intelektualne svojine u pogledu informacionih tehnologija, studija, nacрта, planova, reklamnog i svakog drugog materijala sačinjenog za potrebe planiranja, sprovođenja, praćenja i ocjenjivanja.
- (2) Država korisnica Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo garantuje da Komisija ili bilo koje lice koje je Komisija ovlastila, i druga država korisnice Ipe II ima pristup i pravo da koristi taj materijal. Komisija će takav materijal koristiti isključivo za svoje potrebe.

Član 6 – Prihvatljivost troškova

- (1) Sljedeći troškovi nijesu prihvatljivi za finansiranje u okviru ovog Finansijskog sporazuma:
 - (a) dugovi i troškovi servisiranja dugova (kamata);
 - (b) rezerve za gubitke ili potencijalne buduće obaveze;

- (c) troškovi koje je prijavila država korisnica i koji se finansiraju u okviru drugog akcionog ili radnog programa za koji se dobijaju bespovratna sredstva EU;
 - (d) negativne kursne razlike;
 - (e) krediti trećim licima;
 - (f) novčane kazne i parnični troškovi.
- (2) Kupovina zemljišta na kojem se nije gradilo i zemljišta na kojem se gradilo u iznosu do 10% od ukupnih prihvatljivih troškova za predmetnu operaciju smatra se prihvatljivom za finansiranje u okviru podrške za prekograničnu saradnju u sklopu Ipe II ukoliko je opravdana prirodom akcije i ukoliko je navedena u Aneksu I.

Drugi dio: Odredbe koje se primjenjuju na indirektno upravljanje države korisnice Ipe II

Član 7 - Opšta načela

- (1) Cilj Drugog dijela je da se propišu pravila koja se odnose na sprovođenje Akcionog programa a naročito pravila koja se odnose na obavljanje povjerenih zadataka vezanih za izvršenje budžeta kao što je opisano u Aneksu I i da se definišu prava i obaveze koje država korisnica Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo i Komisija imaju prilikom obavljanja ovih zadataka.
- (2) Kako je predviđeno tačkom b člana 76 stav 3 odgovarajućih Okvirnih sporazuma, države korisnice Ipe II će zajednički pripremiti bilateralni sporazum i osigurati njegovo sprovođenje.
- (3) Država korisnica Ipe II koja nije Ugovorno tijelo sarađuje s korisnikom Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo kako bi se osiguralo da su ispunjeni sljedeći zadaci:
- (a) operativno praćenje i upravljanje operacijama kako je predviđeno tačkom b člana 76 stav 4 Okvirnog sporazuma;
 - (b) provjere u skladu s članom 76 stav 5 Okvirnog sporazuma;
 - (c) zaštita finansijskih interesa Unije kako je predviđeno članom 51 Okvirnog sporazuma.

Član 8 - Procedura nabavke i dodjele bespovratne pomoći

- (1) Zadatke navedene u članu 7 stav 3 izvršava država korisnica Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo u skladu s procedurama i standardnim dokumentima koje propisuje i objavljuje Komisija vezano za dodjelu ugovora o nabavkama i bespovratnoj pomoći u eksternim akcijama, koji su na snazi u trenutku pokretanja postupka o kojem je riječ (PRAG), kao i u skladu sa neophodnim standardima vidljivosti i komunikacije navedenim u članu 4 stav 2.

- (2) U skladu s članom 18 stav 2 Okvirnog sporazuma, Komisija će državi korisnici Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo obezbijediti dalje smjernice za prilagođavanje procedura i standardnih dokumenata koje definiše i objavljuje Komisija za dodjelu ugovora o nabavkama i bespovratnoj pomoći u eksternim akcijama konkretnom slučaju prekogranične saradnje.
- (3) Država korisnica Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo vodi postupke nabavki i dodjele bespovratne pomoći, zaključuje ugovore koji iz ovih postupaka proizilaze i osigurava da su sva dokumenta relevantna za revizorski trag napisana jezikom ovog Finansijskog sporazuma. U svrhu drugog dijela ovog Finansijskog sporazuma, svako pozivanje na ugovore o dodjeli bespovratnih sredstava takođe uključuje sporazum o doprinosu, te svako pozivanje na korisnike bespovratnih sredstava takođe uključuje organizacije koje imaju potpisane sporazume o doprinosima.
- (4) Države korisnice Ipe II tijesno sarađuju prilikom uspostavljanja odbora za evaluaciju kako je predviđeno tačkom a člana 76 stav 4 odgovarajućih okvirnih sporazuma.
- (5) Država korisnica Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo čuva sva relevantna prateća finansijska i ugovorna dokumenta od dana stupanja na snagu ovog Finansijskog sporazuma ili ranijeg datuma ukoliko su postupak nabavki, poziv za dostavljanje prijedloga ili postupak direktne dodjele bespovratne pomoći pokrenuti prije stupanja na snagu ovog Finansijskog sporazuma:

(a) Za postupak nabavki, naročito:

- a) Obavještenje o najavi sa dokazom o objavljivanju obavještenja o nabavci i bilo kakvih ispravaka;
- b) Imenovanje Odbora za užu izbor;
- c) Izvještaji o užem izboru (uključujući anekse) i prijave;
- d) Dokaz o objavljivanju obavještenja o užem izboru;
- e) Pisma kandidatima koji nijesu ušli u užu izbor;
- f) Poziv za učešće u tenderu ili ekvivalentnom postupku;
- g) Tenderski dosije uključujući anekse, pojašnjenja, zapisnike sa sastanaka, dokaz o objavljivanju;
- h) Imenovanje Odbora za ocjenjivanje;
- i) Izvještaj o otvaranju tendera, uključujući anekse;
- j) Izvještaj s evaluacije/pregovaranja, uključujući anekse i primljene ponude¹;
- k) Obavještenje;
- l) Propratno pismo za dostavljanje ugovora;

¹Eliminacija neuspjelih ponuda pet godina nakon zatvaranja postupka nabavki.

- m) Pisma neuspješnim kandidatima;
- n) Obavještenje o dodjeljivanju/poništenju, uključujući dokaz o objavljivanju;
- o) Potpisani ugovori, izmjene, dodaci, izvještaji o sprovođenju i relevantna korespondencija.

(b) Za pozive za dostavljanje predloga i direktnu dodjelu bespovratne pomoći, naročito:

- a) Imenovanje Odbora za ocjenjivanje;
- b) Početni i administrativni izvještaj, uključujući anekse i dostavljene prijave²;
- c) Pisma uspješnim i neuspješnim kandidatima nakon procjene sažetka projekta;
- d) Izvještaj o procjeni sažetka projekta;
- e) Izvještaj o evaluaciji potpune prijave ili izvještaj sa pregovaranja sa relevantnim aneksima;
- f) Provjera prihvatljivosti i prateća dokumenta;
- g) Pisma uspješnim i neuspješnim kandidatima sa odobrenom rezervnom listom nakon potpune procjene prijave;
- h) Propratno pismo za dostavljanje ugovora o dodjeli bespovratne pomoći;
- i) Obavještenje o dodjeljivanju/poništenju, uključujući dokaz o objavljivanju;
- j) Potpisani ugovori, izmjene, dodaci i relevantna korespondencija.

Osim toga, finansijska i ugovorna dokumenta iz stava 5 tač. a i b ovog člana dopunjavaju se svim relevantnim pratećim dokumentima kao što se zahtijeva procedurama iz odjeljka 1 ovog člana, kao i svim relevantnim dokumentima koja se odnose na plaćanja, povraćaj sredstava i operativne troškove, na primjer izvještajima o projektima i provjerama na licu mjesta, prihvatanju roba i radova, garancijama, jamstvom, izvještajima nadzornih organa.

Period čuvanja je isti za sva relevantna finansijska i ugovorna dokumenta, u skladu sa članom 49 Okvirnog sporazuma.

Član 8a - Obaveza informisanja, administrativne sankcije i nepostupanje

- (1) Prilikom primjene procedura i standardnih dokumenata koje je utvrdila i objavila Komisija za dodjelu ugovora o nabavkama i bespovratnim sredstvima, korisnik Ipe II će, shodno tome, osigurati da nijedan ugovor o dodjeli bespovratnih sredstava koji se finansira od strane EU nije dodijeljen ekonomskom operateru ili podnosiocu zahtjeva za dodjelu bespovratnih sredstava ako ekonomski operater ili podnosioc zahtjeva za dodjelu bespovratnih sredstava

²Eliminacija neuspjelih prijava tri godine nakon zatvaranja postupka dodjele bespovratne pomoći.

koji ili sam, ili lice koje ima ovlaštenje za zastupanje, donošenje odluka ili kontrolu nad njim, se nalazi u jednoj od situacija isključenja definisanih u relevantnim postupcima i standardnim dokumentima Komisije.

- (2) Država korisnica Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo odmah obavještava Komisiju kada je kandidat, ponuđač ili podnosilac prijave isključen iz postupaka nabavki i dodjele bespovratne pomoći, ukoliko je počinio prevaru i nepravilnosti ili ukoliko je zatečen u ozbiljnom kršenju svoje ugovorene obaveze.
- (3) Država korisnica Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo uzima u obzir informacije sadržane u Sistemu ranog otkrivanja i isključenja prilikom dodjele ugovora o nabavkama i bespovratne pomoći. Pristup informacijama mogu da obezbijede kontaktne osobe ili putem konsultacija koristeći sljedeća sredstva: (Evropska komisija, Generalna direkcija za budžet, službenik za računovodstvo Komisije, BRE2-13/505, B-1049 Brisel, Belgija i putem mejla BUDG-C01-EXCL-DB@ec.europa.eu uz kopiju na adresu Komisije definisanu članom 3 Posebnih uslova).
- (4) Kada država korisnica Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo postane svjesna situacije isključenja prilikom izvršenja zadataka opisanih u Aneksu I, država korisnica Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo isključuje ekonomskog aktera ili podnosioca prijave za dobijanje bespovratne pomoći iz svojih budućih postupaka nabavki ili dodjele bespovratne pomoći. Država korisnica Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo takođe može da propiše novčanu kaznu srazmjernu vrijednosti predmetnog ugovora. Isključenja i/ili novčane kazne propisuju se nakon kontradiktornog postupka kojim se osigurava pravo na odbranu predmetnom licu. Država korisnica Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo obavještava Komisiju u skladu sa stavom 1 ovog člana.
- (5) U pogledu stava 4 ovog člana, smatra se da država korisnica Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo nije djelovala ukoliko nije nametnula isključenje i/ili novčanu kaznu ekonomskom akteru ili podnosiocu prijave za dobijanje bespovratne pomoći.
- (6) U slučaju nepostupanja, država korisnica Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo obavještava Komisiju o razlozima zbog kojih je do tog nepostupanja došlo. Komisija zadržava pravo da isključi ekonomskog aktera ili podnosioca prijave za dobijanje bespovratne pomoći iz budućih postupaka dodjele koje finansira EU, i/ili da propiše novčanu kaznu ekonomskom akteru ili podnosiocu prijave za dobijanje bespovratne pomoći u iznosu između 2% i 10% ukupne vrijednosti predmetnog ugovora.

Član 9 - Ex-ante kontrole postupaka nabavki i dodjeljivanja bespovratne pomoći i ex post kontrole ugovora i bespovratne pomoći koje će sprovesti Komisija

- (1) Komisija može da sprovodi ex ante kontrole javnih konkursa za dobijanje ugovora, objavljivanja poziva za dostavljanje predloga i dodjelu ugovora i bespovratne pomoći za sljedeće faze nabavki ili dodjele bespovratne pomoći:
 - (a) odobravanje obavještenja o nabavkama, programa rada za pozive za dostavljanje predloga, kao i bilo kakvih ispravki;

- (b) odobravanje tenderskih dosijea i smjernica za podnosiocima prijava za dodjelu bespovratne pomoći;
 - (c) odobravanje sastava Odbora za evaluaciju;
 - (d) odobravanje izvještaja o procjeni i odluka o dodjeli³;
 - (e) odobravanje ugovornih dosijea i dopuna ugovora.
- (2) Kada je riječ o *ex ante* kontrolama, Komisija odlučuje o sljedećem:
- (a) da sprovede *ex ante* kontrole svih spisa, ili
 - (b) da sprovede *ex ante* kontrole o odabiru ovakvih dokumenata, ili
 - (c) da u potpunosti prenebregne *ex ante* kontrole.
- (3) Ukoliko Komisija odluči da sprovede *ex ante* kontrole u skladu sa stavom 2 tačka a ili b ovog člana, obavijestiće državu korisnicu Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo o spisima koji su odabrani za *ex ante* kontrole. Država korisnica Ipe II će obezbijediti sva dokumenta i informacije neophodne Komisiji po prijemu obavještenja da je određeni spis odabran za *ex ante* kontrolu, najkasnije u vrijeme dostavljanja obavještenja o nabavci ili programa rada na objavljivanje.
- (4) Komisija može da odluči da sprovede *ex post* kontrole, uključujući revizije i provjere na licu mjesta, u bilo koje vrijeme i bilo kojeg ugovora ili bespovratne pomoći koju je dodijelila država korisnica Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo u okviru ovog Finansijskog sporazuma. Država korisnica Ipe II staviće na raspolaganje sve dokumente i informacije koje su neophodne Komisiji po prijemu obavještenja da je određeni spis odabran za *ex post* kontrolu. Komisija može da ovlasti određeno lice ili subjekat da sprovede *ex post* kontrole u njeno ime.

Član 10 - Bankovni računi, računovodstveni sistemi i prepoznati troškovi

- (1) Nakon stupanja na snagu ovog Finansijskog sporazuma, Nacionalni fond i operativna struktura države korisnice Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo Akcionog programa otvoriće najmanje jedan bankovni račun izražen u eurima. Ukupan bankovni saldo za Akcioni program predstavlja zbir bilansa na svim bankovnim računima otvorenim za Akcioni program, koji su u vlasništvu Nacionalnog fonda i svih operativnih struktura države korisnice Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo.
- (2) Država korisnica Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo priprema i dostavlja Komisiji planove izdataka predviđenih za period trajanja Akcionog programa. Ovi planovi se ažuriraju za godišnji finansijski izvještaj iz člana 3 stav 2 i za svaki zahtjev Evropskoj komisiji za

³Za ugovore o uslugama, ovaj korak podrazumijeva *ex ante* kontrole vezane za odobravanje užeg izbora

prenos sredstava. Planovi se zasnivaju na detaljnoj dokumentovanoj analizi (uključujući planirano ugovaranje i raspored plaćanja po ugovoru za narednih 12 mjeseci) koja će biti dostupna Komisiji na zahtjev.

- (3) Početni plan predviđenih izdataka sadrži sažete planove godišnjih izdataka za cijeli period sprovođenja i planove mjesečnih izdataka za prvih 12 mjeseci Akcionog programa. Naknadni planovi sadrže sažete planove godišnjih izdataka za bilans u periodu sprovođenja Akcionog programa i planove mjesečnih izdataka za narednih 14 mjeseci.
- (4) Država korisnica Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo treba da uspostavi i održava računovodstveni sistem u skladu s Klauzulom 2(3)(b) Aneksa A Okvirnog sporazuma koji će sadržati bar informacije za ugovore u sklopu Akcionog programa naznačenog u Aneksu V.
- (5) Troškovi priznati u računovodstvenom sistemu koji se održava shodno odjeljku 4 ovog člana morali su nastati, biti plaćeni i prihvaćeni i moraju da odgovaraju stvarnim troškovima koji su dokazani kroz prateća dokumenta i koristiće se kad bude prikladno da se isplati ukupan iznos pretfinansiranja koji je država korisnica Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo platila u sklopu lokalnih ugovora.
- (6) Troškovipriznati u računovodstvenom sistemu koristi Komisija za svoje privremeno priznavanje troškova tokom sprovođenja Akcionog programa (uključujući saldiranje iznosa koji je plaćen državi korisnici Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo na ime predfinansiranja), postupakodobravanja isplata, postupak završnog saldiranja računa na kraju Akcionog programa, postupak razdvajanja računovodstvenih razdobljana godišnjem nivou bilo koje drugepreglede vezane za upravljanje, sprovođenje i uspješnost.
- (7) Država korisnica Ipe II će obezbijediti Komisije sljedeće izvještaje:
 - (a) Izvještaj o presjeku stanja – kao što je navedeno u članu 3 stav 5;
 - (b) Godišnje izvještaje kao što je navedeno u st. 2 do 4 člana 3;
 - (c) Izvještaji o zahtjevima za prenos sredstava kao što je navedeno u članu 11.

Član 11 – Odredbe koje se odnose na uplate koje Komisija izvršava državi korisnici Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo

- (1) Država korisnica Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo dostavlja svoj početni plan predviđenih izdataka za Akcioni program, koji je pripremljen u skladu s članom 10 stav 2, sa zahtjevom za prvim plaćanjem iznosa predfinansiranja. Prvo plaćanje iznosa predfinansiranja obavlja se za 100 % predviđenih izdataka za prvu godinu plana predviđenih izdataka.
- (2) Država korisnica Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo dostavlja zahtjeve za naknadno plaćanje iznosa predfinansiranja kada ukupni bankovni saldo Akcionog programa bude

ispod iznosa predviđenih izdataka za narednih pet mjeseci Akcionog programa.

- (3) Svaki zahtjev za dodatno prefinansiranje treba pratiti sa sljedećim dokumentima:
 - a) Sažeti izvještaj o svim isplatama načinjenim za potrebe Akcionog programa;
 - b) Bankovni saldo za Akcioni program na datum presjeka zahtjeva;
 - c) Proračun isplata za potrebe Akcionog programa za narednih četrnaest mjeseci na datum presjeka zahtjeva, u skladu tačkom d Aneksa IV.
- (4) Džava korisnica Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo može za svako naredno prefinansiranje tražiti iznos ukupnog proračuna isplata za četrnaest mjeseci od datuma presjeka zahtjeva, umanjeno za saldo iz odjeljka 3(b) ovog člana na datum presjeka zahtjeva za sredstva uvećano za svaki iznos finansirano od strane države korisnice instrumenta IPA II po stavu 5 ovog člana a koji još uvijek nije nadoknađen.

Komisija zadržava pravo da umanji sva naknadna plaćanja prefinansiranja u slučaju da ukupni bankovni saldo države korisnice Ipe II u okviru ovog programa i na svim drugim Ipa I ili Ipa II programima kojima upravlja država korisnica Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo premašuje proračun isplata za narednih 14 mjeseci.
- (5) U slučaju kada je isplata umanjena shodno stavu 4 ovog člana, država korisnica Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo mora finansirati Program iz sopstvenih sredstava do iznosa umanjenja. Država korisnica Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo može zatim tražiti nadoknadu tog finansiranja u sklopu narednog zahtjeva za sredstva kao što je precizirano u stavu 4 ovog člana.
- (6) Komisija ima pravo na povraćaj prekomjernih bankovnih salda koji su ostali neiskorišćeni više od dvanaest mjeseci. Prije ostvarivanja tog prava, Komisija poziva državu korisnicu Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo da navede razloge za kašnjenje u isplati sredstava i da pokaže stalnu potrebu za njima tokom naredna dva mjeseca.
- (7) Kamata koja se generiše na bankovnim računima koji se koriste za ovaj Program neće biti isplaćena Komisiji.
- (8) Shodno članu 33(4) Okvirnog sporazuma, ukoliko prekid roka za zahtjeve za plaćanje premašuje dva mjeseca, država korisnica Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo može tražiti odluku od strane Komisije o tome da li treba produžiti prekid roka.
- (9) Konačnu finansijsku izjavu iz člana 37(2) Okvirnog sporazuma dostavlja Nacionalni službenik za ovjeravanje, najkasnije 16 mjeseci nakon završetka operativnog perioda za sprovođenje.

Član 12 - Prekid plaćanja

- (1) Ne dovodeći u pitanje obustavu ili okončanje ovog Finansijskog sporazuma po članu 16, odnosno 17, kao i članu 39 Okvirnog sporazuma, Komisija može djelimično ili u potpunosti prekinuti plaćanja ukoliko:
- a) Komisija utvrdi ili ozbiljno sumnja da je država korisnica Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo načinila značajne greške, nepravilnosti ili prevaru koje dovode u pitanje zakonitost ili pravilnost pojedinih osnovnih transakcija prilikom sprovođenja Akcionog programa, ili nije ispunila svoje obaveze po ovom Finansijskom sporazumu;
 - b) Komisija je utvrdila ili ozbiljno sumnja da je država korisnica Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo počinila sistemske ili ponavljajuće greške, nepravilnosti, prevare ili kršenja obaveza u okviru ovog ili drugih Finansijskih sporazuma, pod uslovom da te greške, nepravilnosti, prevare ili kršenja obaveza imaju značajan uticaj na sprovođenje ovog Finansijskog sporazuma ili dovode u pitanje pouzdanost sistema interne kontrole države korisnice Ipe II ili zakonitost i pravilnost osnovnog troška.

Član 13 – Povraćaj sredstava

- (1) Pored slučajeva iz člana 41 Okvirnog sporazuma, Komisija može povratiti sredstva od države korisnice Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo, u skladu s Finansijskom regulativom, naročito u slučaju:
- a) da Komisija utvrdi da ciljevi Programa navedeni u Aneksu I nijesu postignuti;
 - b) neprihvatljivog troška;
 - c) troška nastalog kao posljedice grešaka, nepravilnosti, prevare ili kršenja obaveza prilikom sprovođenja Programa, naročito prilikom postupaka nabavki i dodjele bespovratnih sredstava.
- (2) U skladu s nacionalnim pravom, država korisnica Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo dobija povraćaj doprinosa Unije isplaćenog državi korisnici Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo od primalaca koji su se našli u bilo kojoj od situacija utvrđenih u tač.b ili c stava 1 ovog člana ili navedenih u članu 41 Finansijskog sporazuma. Činjenica da država korisnica Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo nije uspjela da povрати dio ili sva sredstva ne sprečava Komisiju da naplati sredstva od države korisnice Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo.
- (3) Država korisnica Ipe II koja nije Ugovorno tijelo radi sve što je u njenoj moći kako bi podržala državu korisnicu Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo prilikom povraćaja kada je primalac smješten na njenoj teritoriji. Aranžman za povraćaje biće dat u bilateralnom sporazumu koji se zaključuje u skladu s članom 69 odgovarajućih okvirnih sporazuma.
- (4) Iznosi koji su na nepropisan način plaćeni ili nadoknađeni od strane države korisnice Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo, iznosi iz finansijskih, garancija za ispunjenje obaveza i garancija za predfinansiranje koje su podnijete na osnovu postupaka nabavki i dodjele bespovratnih sredstava, iznosi finansijskih kazni koje je država korisnica Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo nametnula kandidatima, ponuđačima, podnosiocima zahtjeva,

izvođačima ili korisnicima bespovratnih sredstava se ili ponovo koriste za svrhe Akcionog programa ili vraćaju Komisiji.

Treći dio: Završne odredbe

Član 14 – Konsultacije između država korisnica Ipe II i Komisije

- (1) Države korisnice Ipe II i Komisija međusobno se konsultuju prije nego što na sljedeći nivo dovedu bilo koji spor koji se odnosi na sprovođenje ili tumačenje ovog Finansijskog sporazuma shodno članu 18 Opštih uslova.
- (2) U slučaju da Komisija uoči problem u sprovođenju procedura koje se odnose na sprovođenje ovog Finansijskog sporazuma, ona uspostavlja sve neophodne kontakte sa državama korisnicama Ipe II kako bi popravila situaciju i preuzela sve neophodne korake.
- (3) Konsultacije mogu dovesti do izmjena i dopuna, obustave ili raskida ovog Finansijskog sporazuma.
- (4) Komisija redovno izvještava države korisnice Ipe II o sprovođenju aktivnosti opisanih u Aneksu I a koje ne potpadaju pod Drugi dio ovih Opštih uslova.

Član 15 – Izmjene i dopune ovog Finansijskog sporazuma

- (1) Sve izmjene i dopune ovog Finansijskog sporazuma sačinjavaju se u pisanoj formi, uključujući razmjenu pisama.
- (2) Ukoliko države korisnice Ipe II zahtijevaju izmjenu ili dopunu, zahtjev se zajednički podnosi Komisiji makar šest mjeseci prije namjeravanog stupanja na snagu izmjene ili dopune.
- (3) Komisija može izmijeniti Modele dokumenata u An. III, IIIA, IV i V a da pritom to ne zahtijeva izmjene i dopune ovog Finansijskog sporazuma. Države korisnice Ipe II obavještavaju se u pisanoj formi o svakoj takvoj izmjeni i dopuni i njenom stupanju na snagu.

Član 16 – Obustava ovog Finansijskog sporazuma

- (1) Finansijski sporazum može se obustaviti u sljedećim slučajevima:
 - (a) Ukoliko bilo koja država korisnica Ipe II prekrši obavezu iz ovog Finansijskog sporazuma;
 - (b) Ukoliko država korisnica Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo prekrši bilo koju obavezu utvrđenu procedurama i standardnim dokumentima iz člana 18 stav 2 odgovarajućih Okvirnih sporazuma, ne dovodeći u pitanje odredbe člana 8 stav 2;
 - (c) Ukoliko država korisnica Ipe II koja predstavlja Ugovorno tijelo ne ispunjava uslove za povjeravanje zadataka u pogledu izvršenja budžeta;

- (d) Ukoliko države korisnice Ipe II zajedno ne ispune funkcije i dužnosti iz člana 2 stav 1 ili, prema potrebi, u indirektnom upravljanju po članu 7 stav 3.
- (e) Ukoliko bilo koja država korisnica Ipe II odluči da obustavi ili prekine proces pristupanja EU;
- (f) Ukoliko država korisnica Ipe II prekrši obavezu koja se odnosi na poštovanje ljudskih prava, demokratska načela i vladavinu prava i u ozbiljnim slučajevima korupcije, ili ako je korisnik Ipe II kriv za teške profesionalne propuste dokazane bilo kojim opravdanim sredstvom. Teške povrede profesionalnog ponašanja treba shvatiti kao bilo koje od sljedećih:
- kršenje važećih zakona ili propisa ili etičkih standarda profesije kojoj to lice ili entitet pripada; ili
 - svako nezakonito ponašanje lica ili entiteta koje ima uticaja na njegov profesionalni kredibilitet kada takvo ponašanje označava pogrešnu namjeru ili grubu nepažnju;
- (g) U slučajevima više sile, kao što je u nastavku definisano: „Viša sila” znači bilo koju nepredviđenu ili izuzetnu situaciju ili događaj izvan kontrole strana koje sprečava bilo koju stranu da ispuni bilo koju od svojih obaveza, koja se ne može pripisati grešci ili nemaru s njihove strane (ili sa strane njihovih izvođača, zastupnika ili zaposlenih) i za koju se ispostavi da je nepremostiva uprkos svoj revnosti. Nedostaci na opremi ili materijalu ili kašnjenja u njihovom obezbjeđivanju, radni sporovi, štrajkovi ili finansijske poteškoće ne mogu biti navedeni kao viša sila. Ne smatra se da strana krši svoje obaveze ukoliko je ona spriječena da ih ispuni zbog slučaja više sile o kojoj je druga strana propisno obaviještena. Strana koja se suočava s višom silom o tome obavještava drugu stranu bez odlaganja, navodeći prirodu, vjerovatno trajanje i očekivani učinak problema, te preduzima sve mjere kako bi minimizirala moguću štetu.
- Nijedna strana ne smatra se odgovornom za kršenje svojih obaveza po ovom Finansijskom sporazumu ukoliko je ona spriječena da ih izvrši od strane više sile, pod uslovom da preduzme mjere da umani bilo kakvu moguću štetu;
- (2) Komisija može obustaviti ovaj Finansijski sporazum bez prethodnog obavještenja;
- (3) Komisija može preduzeti sve odgovarajuće mjere predostrožnosti prije nego što dođe do obustave;
- (4) Kada je obustava konstatovana, ukazuje se na posljedice po tekuće ugovore o nabavkama i bespovratnim sredstvima i sporazume o delegiranju i za takve ugovore sporazume o delegiranju koji tek treba da budu potpisani.
- (5) Obustava ovog Finansijskog sporazuma ne dovodi u pitanje raskid ovog Finansijskog sporazuma od strane Komisije u skladu s članom 17.
- (6) Ugovorne strane nastavljaju sprovođenje Finansijskog sporazuma onda kada to uslovi dozvole uz prethodno pisano odobrenje Komisije. To ne dovodi u pitanje eventualne izmjene i dopune ovog Finansijskog sporazuma koje mogu biti neophodne kako bi se Akcioni

program prilagodio novim uslovima sprovođenja, uključujući, ako je moguće, produženje perioda sprovođenja, ili raskid ovog Finansijskog sporazuma u skladu s članom 17.

Član 17 - Raskidanje ovog Finansijskog sporazuma

- (1) Ako problemi koji su doveli do obustave ovog Finansijskog sporazuma ne budu riješeni u periodu od najviše 180 dana, obje strane mogu okončati Finansijski sporazum uz otkazni rok od 30 dana.
- (2) Kada je okončanje sporazuma konstatovano, ukazuje se na posljedice po tekuće ugovore o nabavkama i bespovratnim sredstvima, i slične ugovore ili bespovratna sredstva koji tek treba da budu potpisani.
- (3) Raskidanje ovog Finansijskog sporazuma ne isključuje mogućnost da Komisija izvrši finansijske ispravke u skladu s čl. 43 i 44 Okvirnog sporazuma.

Član 18 – Sistemi rješavanja sporova

- (1) Svaki spor u vezi ovog Finansijskog sporazuma koji se ne može riješiti u roku od šest mjeseci putem konsultacija među ugovornim stranama navedenim u članu 14, mogu se riješiti arbitražom na zahtjev jedne od ugovornih strana.
- (2) Obje ugovorne strane imenuju arbitra u roku od 30 dana od prijema zahtjeva za arbitražu. U slučaju da u tome ne uspiju, obje ugovorne strane mogu zatražiti od Generalnog sekretara Stalnog arbitražnog suda (Hag) da imenuje drugog arbitra. Dva imenovana arbitra imenovaće trećeg arbitra u roku od 30 dana. U slučaju da u tome ne uspiju, obje ugovorne strane mogu zatražiti od Generalnog sekretara Stalnog arbitražnog suda (Hag) da imenuje trećeg arbitra.
- (3) Ukoliko arbitri ne odluče drugačije, primjenjuje se postupak naveden u Opcionim pravilima Stalnog arbitražnog suda koja se tiču međunarodnih organizacija i država. Odluke arbitara donose se većinom glasova u roku od tri mjeseca.
- (4) Obje ugovorne strane dužne su preduzeti mjere neophodne za sprovođenje odluke arbitara.

